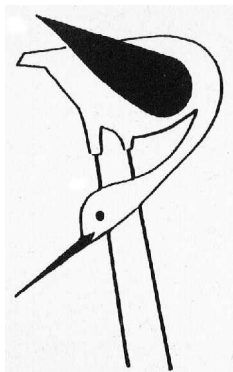

Broedvogelinventarisatie Terneuzen 2010

Broedvogelinventarisatie Terneuzen 2010

April 2011

Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut
A. Wieland
Postbus 319
4530 AH Terneuzen
info@steltkluut.nl
www.steltkluut.nl

Opdrachtgever:
Gemeente Terneuzen
Postbus 35
4530 AA Terneuzen

Wijze van citeren: Wieland A. 2011. Broedvogelinventarisatie Terneuzen 2010.
Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut, Terneuzen.

DANKWOORD

Met dank aan Jaap Bac, Bert van Broekhoven, George v.d. Hel, Bram Vroegindeweyj en Wim Wisse voor het uitvoeren van de inventarisaties. SOVON wordt bedankt voor het beschikbaar stellen van gegevens over het weer.

INHOUD

Inleiding.....	8
1 Methode en weersomstandigheden.....	9
1.1 Methode.....	9
1.2 Weersomstandigheden.....	10
2 Gebiedsbeschrijving.....	12
3 Resultaten.....	18
3.1 Broedvogels 2010.....	18
3.2 Bespreking van de waargenomen soorten.....	18
4 Aanbevelingen voor inrichting en beheer.....	51
Literatuur.....	53

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Terneuzen is door de leden van de natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut een broedvogelinventarisatie uitgevoerd in het noordwestelijk deel van Terneuzen. Het doel was de broedvogelbevolking van dit deel van de stad in kaart te brengen. De inventarisatie maakt onderdeel uit van het project Stadsvogels van Vogelbescherming Nederland, waaraan de gemeente Terneuzen meedoet. In 2007 is hetzelfde studiegebied eerder onderzocht. Het onderzoeksgebied bestaat uit de binnenstad, de wijk het Jave en de Oesterputten. Een groot deel van het onderzoeksgebied bestaat uit verharding. Er is veel bebouwing en er zijn veel verharde parkeerplaatsen. Er zijn weinig parken en er is weinig straatbeplanting in het onderzoeksgebied aanwezig. In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn voor sommige soorten wel voedselgebieden aanwezig, dit geldt onder andere voor soorten die voedsel zoeken in de Westerschelde.

Tijdens de inventarisatie zijn 32 broedvogelsoorten vastgesteld. De top 5 van de meest voorkomende soorten bestaat uit:

2010		2007	
1	Gierzwaluw	1	Spreeuw
2	Turkse Tortel	2	Gierzwaluw
3	Visdief	3	Turkse Tortel
4	Spreeuw	4	Merel
5	Houtduif	5	Houtduif

De Gierzwaluw is in 2010 de meest voorkomende soort, deze soort is karakteristiek voor oude binnensteden. Deze vogel broedt in het onderzoeksgebied en zoekt voedsel voor een groot deel buiten het onderzoeksgebied. Het hoge aantal Gierzwaluwen is opmerkelijk. Maar liefst 120 territoria werden vastgesteld. Dit hoge aantal is voor een belangrijk deel te danken aan beschermingsmaatregelen die in het verleden uitgevoerd zijn. Zo zijn in de Willibrordustoren een groot aantal nestgelegenheden gecreëerd. Deze worden voor het merendeel gebruikt. Ook zijn er door particulieren nestkasten aan hun woningen opgehangen waar de Gierzwaluwen (een aantal jaar na het ophangen) gebruik van maken.

Andere opmerkelijke soorten zijn de Visdief en de Scholekster, deze broeden vooral in het onderzoeksgebied vanwege de ligging direct tegen de Westerschelde. Hier zijn vanwege industrie en recreatie de natuurlijke broedbiotopen verloren gegaan. Ten opzichte van de inventarisatie in 2007 zijn een aantal soorten sterk afgenomen of verdwenen. Sommige hiervan gaan mee met de landelijke trend: Zwarte roodstaart, Spreeuw, Huiszwaluw en Huismus nemen landelijk af. Een aantal soorten is in het onderzoeksgebied licht afgenomen: Tjiftjaf, Merel, Zanglijster, Heggemus, Pimpelmees, Spreeuw, Kauw, Koolmees. De oorzaak hiervan kan zijn de relatief strenge winter voor aanvang van het broedseizoen 2010. Ook kan het verdwijnen van struikbeplanting in plantsoenen, de nog steeds verdergaande verstening van tuinen bij particulieren en het beter isoleren van woningen een oorzaak zijn. Er zijn 4 soorten vastgesteld in 2010 die niet tijdens de inventarisatie in 2007 zijn vastgesteld. Er zijn 5 soorten wel in 2007 vastgesteld in niet in 2010.

Door het treffen van maatregelen bij nieuwbouwprojecten, of het aanpassen van het beheer kan het biotoop voor de stadsvogels behouden of verbeterd worden. Het zou positief zijn als bij nieuwbouwprojecten, neststenen en andere voorzieningen aangebracht worden. Ook bij bestaande bebouwing en bij het beheer van groenelementen kunnen voor vogels positieve aanpassingen uitgevoerd worden.

Inleiding

Op verzoek van de gemeente Terneuzen is in 2010 door de vogelwerkgroep van de natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut een deel van Terneuzen geïnventariseerd op broedvogels. Deze opdracht maakt onderdeel uit van het stadsvogelproject van Vogelbescherming Nederland waar de gemeente Terneuzen aan deelneemt. Er is bewust gekozen voor het oude en dichtst bebouwde deel van Terneuzen omdat dit het meest voldoet aan het biotoop "stad". Van broedvogels in stadsbiotopen is in Nederland weinig bekend. Zo ook van Terneuzen. In 2007 is hetzelfde studiegebied ook geïnventariseerd op broedvogels.

Het doel van de inventarisatie is de broedvogelsamenstelling van de binnenstad van Terneuzen in beeld te krijgen, zodat er eventueel maatregelen genomen kunnen worden om het biotoop voor vogels te verbeteren.

In deze rapportage worden de resultaten van de in 2010 uitgevoerde broedvogelinventarisatie weergegeven. Als eerste wordt de methode beschreven hoe het onderzoek is uitgevoerd. Tevens wordt het weer van het afgelopen voorjaar samengevat. Het weer is sterk van invloed op de activiteit van de broedvogels. In hoofdstuk 2 wordt een beschrijving gegeven van het onderzoeksgebied. De aanwezigheid van biotopen bepaald de aanwezigheid van soorten en dichtheden broedvogels. In het derde hoofdstuk worden de resultaten van de inventarisatie behandeld. Van iedere soort wordt aangegeven hoeveel territoria er zijn aangetroffen en welk biotoop of welk deel van het onderzoeksgebied kenmerkend is voor de betreffende soort. In het laatste hoofdstuk worden aanbevelingen gegeven hoe er rekening gehouden kan worden met het beheer en inrichting van het biotoop van de stadsvogels.

1 Methode en weersomstandigheden

1.1 Methode

De broedvogelinventarisatie is uitgevoerd volgens de richtlijnen van SOVON BMP Stadsvogels, van Dijk 2004. Tussen half maart en eind juli zijn 7 complete gebiedsdekkende inventarisaties uitgevoerd. De meeste bezoeken zijn uitgevoerd in de ochtend omdat de vogels dan het meest actief zijn. De trefkans om een vogel waar te nemen is dan het grootst. Er is telkens in een ander deel van het onderzoeksgebied gestart. Speciaal voor Gierzwaluwen is een inventarisatie uitgevoerd in de avonduren. Deze vogels vliegen dan luid roepend rond in de buurt van het nest.

Alle waarnemingen zijn ingetekend op veldkaarten. Na afloop zijn de waarnemingen geïnterpreteerd en zijn er territoria van gemaakt worden. Hierbij geldt dat een soort binnen bepaalde datumgrenzen moet zijn waargenomen. Deze datumgrenzen zijn vastgesteld binnen de broedtijd van een bepaalde soort. Daarnaast is een fusieafstand gehanteerd tussen waarnemingen op een verschillende datum. Dit is nodig omdat soorten in een territorium niet altijd op dezelfde plaats zitten. Tijdens bezoek 1 kan de vogel bijvoorbeeld aan de uiterste noordkant van het territorium zitten en tijdens bezoek 2 aan de uiterste zuidkant. Dit geldt bijvoorbeeld voor een Groene Specht die een erg groot territorium kan hebben. Andere soorten kunnen dicht op elkaar broeden, bijvoorbeeld de Huismus en de Spreeuw.

Indien een nest is gevonden, is dit genoteerd en is dit aangegeven als zeker broedgeval. Bij de interpretatie is voor enkele soorten, zeer veel voorkomende soorten, afgeweken van de SOVON BMP handleiding. De reden hiervoor is dat er speciaal voor deze soorten tellingen zijn uitgevoerd waardoor een completer beeld is ontstaan dan gebruikelijk is indien men volgens de SOVON BMP handleiding werkt. Voor de betreffende soorten is het maximum aantal territoria van één bezoek aan één wijk genomen. Het betreft: Merel, Spreeuw en Turkse Tortel. De gevonden territoria zijn terug te vinden in bijlage 1.

De broedvogelinventarisaties zijn uitgevoerd door leden van de vogelwerkgroep van de Steltkluut: Jaap Bac, Bert van Broekhoven, George v.d. Hel, Bram Vroegindewij, Alex Wieland en Wim Wisse.

1.2 Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperatuur zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge temperaturen. Vandaar een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2010 aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 1 zijn enkele variabelen samengevat. Voorafgaand aan dit broedseizoen was de winter relatief streng.

Maart

Maart 2010 was een vrij zachte, droge en zonnige maand. De gemiddelde temperatuur van 5,9 ° C is normaal vergeleken met het langjarig gemiddelde van 5,6 ° C. De eerste tien dagen van de maand lag de temperatuur ruim beneden de normale waarden voor de tijd van het jaar waarbij ook nog sneeuwbuien in het midden en noorden van het land voorkwamen. Dit koude weer vormde het staartje van een uitzonderlijk sneeuwrijke winter. In totaal telde maart in De Bilt tien vorstdagen, tegen negen normaal. Na deze koude start van de maand liep de temperatuur op waarbij de tweede helft van de maand vrij zacht was. Vooral in het oosten van het land was het warm met temperaturen rond de 20 ° C. Met gemiddeld over het land 47 mm neerslag tegen 65 mm normaal, was maart vrij droog al sloot deze wel af met talrijke buien, lokaal met hagel en zware windstoten. Aan zee stond enige tijd een harde tot stormachtige wind. Van de KNMI stations was Wilhelminadorp het natst met 69 mm en Terschelling het droogst met 23 mm. De maand maart was zonnig met landelijk gemiddeld 152 zonuren tegen een langjarig gemiddelde van 115 uren.

April

Met een gemiddelde temperatuur van 9,2 ° C tegen 8,0 ° C normaal, was april zacht. In totaal werden in De Bilt drie vorstdagen geregistreerd, tegen vier normaal. In het oosten van het land vroom het lokaal op negen dagen. Slechts twee dagen nadat het in het noorden van het land nog had gevoren, werd op 25 april de eerste zomerse waarde van 25,0 ° C in de oostelijke helft van het land gemeten. In totaal telde april in De Bilt drie warme dagen, tegen een langjarig gemiddelde van twee. In het zuidoosten van het land werden plaatselijk zes warme dagen geteld. Met gemiddeld over het land 246 zonuren tegen een langjarig gemiddelde van 162 was april een zeer zonnige maand: het staat op de derde plaats in de rij van zonnigste aprilmaanden sinds 1901. April was een droge maand, alleen aan het begin vielen talrijke buien, lokaal met hagel en onweer. Gemiddeld over het land viel 27 mm tegen 42 mm normaal. De regionale verschillen in de hoeveelheid neerslag waren deze maand niet groot.

Mei

De maand mei 2010 was zeer koel (gemiddelde temperatuur van 10,3 ° C tegen een langjarig gemiddelde van 12,3 ° C), met een normale hoeveelheid neerslag en zon. In de vorige eeuw kwam een meimaand met zo'n temperatuur ongeveer eens per 15 jaar voor. Gedurende de eerste 19 dagen van de maand lag de temperatuur ver beneden het langjarig gemiddelde. Bovendien was er weinig ruimte voor de zon. Op sommige plaatsen kwam het achtereenvolgens op 13, 14 en 15 mei tot nachtvorst. Vanaf de 20^e bleef de wind vaak uit het noorden waaien, maar er was meer ruimte voor de zon en de gemiddelde temperatuur lag rond of iets boven normaal. De hele maand telde vijf warme dagen tegen negen normaal. Er viel gemiddeld over het land 57 mm neerslag, gelijk aan het langjarig gemiddelde. In

Maastricht viel de meeste neerslag, Zeeland bleef het droogst. Het landelijk gemiddeld aantal zonuren van 200 week maar weinig af van het langjarig gemiddelde van 209 uren. In het noordelijk kustgebied scheen de zon het meest.

Juni

Na een koele meimaand was juni 2010 zeer droog, zeer zonnig en warm. Met een gemiddelde temperatuur van 16 ° C tegen het langjarige gemiddelde van 14,9 ° C bleek juni een echte zomermaand. In De Bilt werden in totaal 21 warme dagen en negen zomerse dagen genoteerd tegen 12, respectievelijk vier normaal. In het zuidoosten van het land werd het op de 27^e en 28^e lokaal tropisch warm. Juni was een zeer droge maand met gemiddeld over het land 23 mm neerslag tegen 71 mm normaal. Vrijwel de complete maandsom neerslag viel tijdens de tweede week van de maand, toen een depressie het weer bepaalde. In de nacht van 8 op 9 juni trokken enkele buien over het land, lokaal met onweer. Op sommige plaatsen viel 10 tot ruim 40 mm neerslag. Met gemiddeld over het land 265 uren zonneshij tegen 192 normaal was juni zeer zonnig.

Juli

Juli 2010 was zeer warm en zeer zonnig met een normale hoeveelheid neerslag. De gemiddelde temperatuur was 19,6 ° C tegen 17,1 ° C normaal. De maand eindigde daarmee op de vijfde plaats in de rij van warmste julimaanden sinds 1901. De maand juli begon zeer warm met af en toe pittige onweersbuien, lokaal vergezeld van hagel en zeer zware windstoten zoals in de avond en nacht van 11 juli. Vanaf de derde week van juli daalde de temperatuur naar normale waarden voor de tijd van het jaar. Gemiddeld over het land viel 76 mm neerslag tegen een langjarig gemiddelde van 70 mm. Zeeland was het droogst, het noordoosten het natst. Gemiddeld over het land was juli zeer zonnig met 258 zonuren tegen 201 normaal. De zon scheen het minst in het zuidwesten van het land in tegenstelling tot het noordoosten

Tabel 5.1.2. Enkele weersvariabelen (Nederlands gemiddelde) in de periode maart-juli 2010, op basis van gegevens van het KNMI. De afkorting Ref staat voor de referentiewaarden (langjarig gemiddelde).

	Gem. temp °C	Ref	Neerslag in mm	Ref	Zonneshij n in %	Ref	Wind (m/s)	Ref
Maart	5,9	5,6	47,1	64,7	41	31	4,8	5,4
April	9,2	8,0	27,4	44,5	59	39	4,3	4,9
Mei	10,3	12,3	57,1	57,1	41	43	4,0	4,5
Juni	16,0	14,9	23,0	70,9	53	38	3,5	4,4
Juli	19,6	17,1	76,3	69,7	51	40	3,6	4,3

2 Gebiedsbeschrijving

Het onderzoeksgebied, is het dichtst bebouwde deel van Terneuzen. Het is gelegen tegen de Westerschelde en het sluiscomplex. De oude binnenstad bevat weinig groen en de tuinen zijn klein. De straten zijn smal en bevatten weinig groen. Er zijn enkele kleine parkjes. De meest in het oog springende gebouwen die voor vogels interessant zijn, zijn de Willibrordstoren en de hervormde kerk. Aan de westrand (Grenulaan) is een park met open beplanting en oude opgaande bomen (abelen). In dit park is de afgelopen jaren flink gesnoeid. Struwelen zijn weggezaagd en er is meer grasveld voor in de plaats gekomen. Gelukkig zijn de oude bomen gespaard. Aan de noordzijde wordt het gebied begrensd door de zeedijk en de Westerschelde. Hier ligt de Scheldekade waar de afgelopen jaren ook de struweelbeplanting is vervangen door zandhopen. Ten oosten van de binnenstad ligt de waterpartij, de Westkolk met aansluitend de Herengracht/Rosegracht. Omdat dit een restant is van een oude haven zijn de oevers verhard en op de meeste plaatsen steil. Er is geen oeverbeplanting aanwezig. Aan de zuidzijde ligt een nieuwe parkeerplaats die geheel verhard is met asfalt. Grenzend hieraan ligt de wijk het Java. Deze wijk bestaat voor een groot deel uit nieuwbouwwoningen met kleine tuinen en weinig openbaar groen. In dit deel staan enkele grote gebouwen, waaronder de bibliotheek en het gemeentehuis. Ten noorden van het gemeentehuis ligt een parkeerplaats waarop ook wat grazige vegetatie te vinden is. Aan de zuidzijde van deze wijk ligt een smal park (Van Steenbergelaan), dat bestaat uit gras met hoge laanbomen (Plataan). Aan de oostzijde van de wijk het Java liggen eveneens enkele kleine parken. Tevens staan hier een aantal flats (de Veste), aan de noordoostzijde staat de grote flat Waterfront en wordt een nieuwe flat gebouwd. Het onderzoeksgebied wordt hier doorsneden door een wat grotere en drukke weg (Scheldeboulevard). Oostelijk van deze weg ligt een kleine woonwijk (Oesterputten), met meer groen en grotere tuinen. Rondom dit wijkje ligt een groensingel en een geluidswal met beplanting die bestaat uit struiken en bodembedekkers.

Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat een groot deel van het onderzoeksgebied bestaat uit verharding; straten, parkeerplaatsen en woonwijken waarvan de tuinen relatief klein zijn. Verder is er weinig openbaar groen, er zijn geen wateren met een natuurlijke oever en er is een beperkt aantal oude (grote) gebouwen.

Het gehele onderzoeksgebied is circa 63 hectare groot.

Foto 1. Groensingel Oesterputten.

Foto 2. Westkolk met Abelen (belangrijk voor vogels).

Foto 3. Het Java, een nieuwbouwwijk met weinig groen, op het dak broeden Visdieven.

Foto 4. Veste flat, op het dak broedde een Scholekster, bij de inventarisatie in 2007 werden hier nog Huiszwaluwen vastgesteld.

Foto 5. Rosegracht/Herengracht, de oevers bieden weinig mogelijkheden voor vogels.

Foto 6. Willibrordustoren, een bolwerk voor de Gierzwaluw.

Foto 7. Het park bij de Grenulaan is belangrijk voor vogels (en mensen).

Foto 8. Nestkasten aan gebouwen zijn een goede broedlocatie voor Gierzwaluwen.

Foto 9. Parkeerplaats met veel gras, gunstig voedselgebied voor soorten als Spreeuw, Scholekster en Witte kwikstaart, een struikje als vluchtplaats of broedplaats ontbreekt nog.

3 Resultaten

3.1 Broedvogels 2010

In totaal zijn in 2010, 553 territoria van 32 broedvogelsoorten vastgesteld, zie tabel 2. De vastgestelde soorten worden besproken in H 3.2.

Tabel 2. De in het onderzoeksgebied vastgestelde broedvogels en het aantal territoria in 2010, tussen haakjes staat het aantal vastgestelde territoria in 2007.

Soort	Aantal territoria	Soort	Aantal territoria
Wilde Eend	14 (14)	Zanglijster	3 (5)
Tamme Eend	12 (7)	Zwartkop	2 (2)
Waterhoen	3 (1)	Grauwe Vliegenvanger*	1 (0)
Scholekster*	5 (3)	Tjiftjaf	3 (4)
Visdief*	54 (0)	Staartmees	1 (2)
Holenduif	3 (3)	Pimpelmees	10 (21)
Houtduif	47 (45)	Koolmees	17 (31)
Turkse Tortel	69 (71)	Ekster	10 (12)
Gierzwaluw	120 (87)	Kauw	20 (33)
Grote Bonte Specht	1 (1)	Zwarte Kraai	3 (2)
Boomkruiper	1 (0)	Spreeuw	49 (97)
Witte Kwikstaart	1 (1)	Huismus	34 (40)
Winterkoning	8 (7)	Vink	2 (2)
Heggenmus	8 (14)	Groenling	4 (5)
Zwarte Roodstaart	2 (9)	Putter	1 (2)
Merel	43 (55)	Kneu*	2 (0)

Soorten waarachter een * is geplaatst zijn opgenomen op de Rode Lijst 2004. Groene Specht, Braamsluiper, Huiszwaluw, Gaai en Roodborst zijn wel in 2007 vastgesteld, maar niet in 2010.

3.2 Bespreking van de waargenomen soorten

In dit hoofdstuk worden de in het onderzoeksgebied vastgestelde soorten besproken.

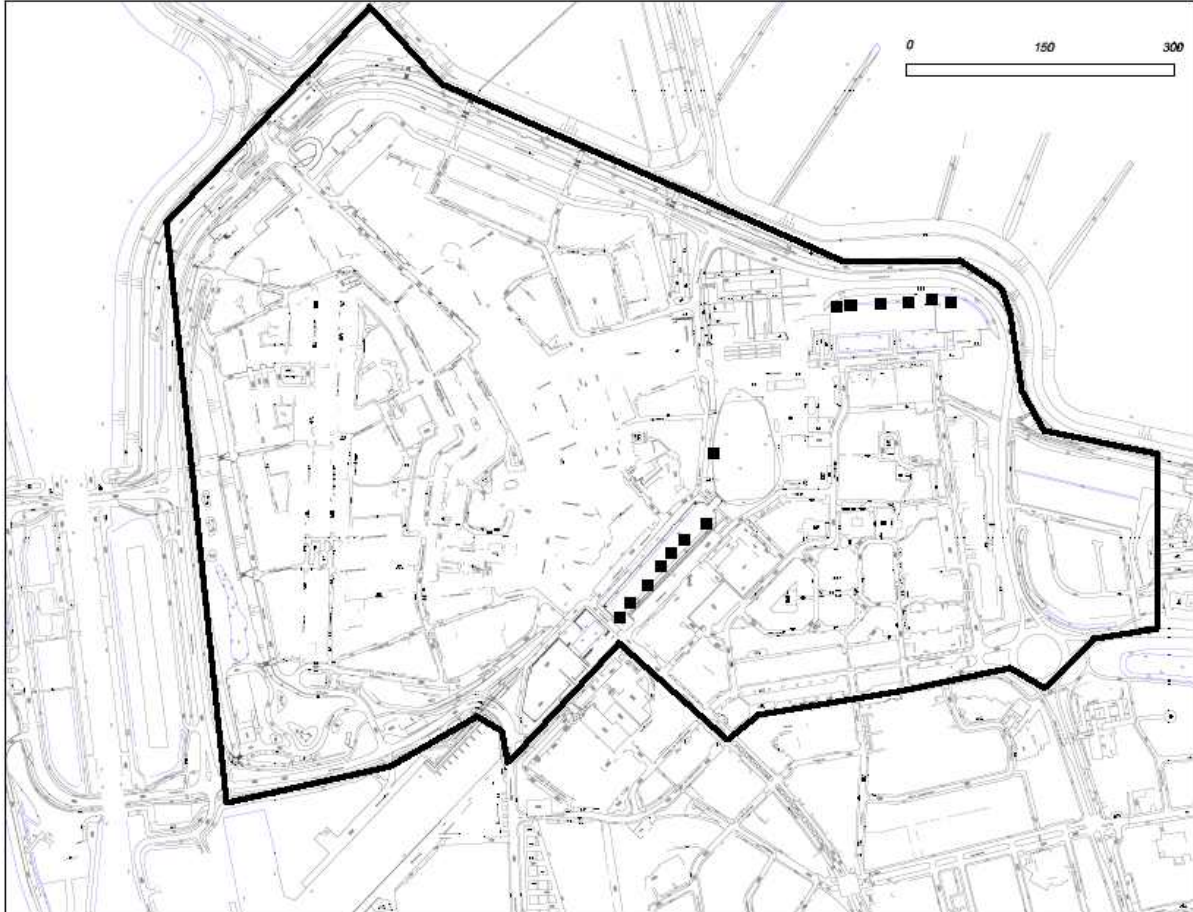

Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

14 territoria

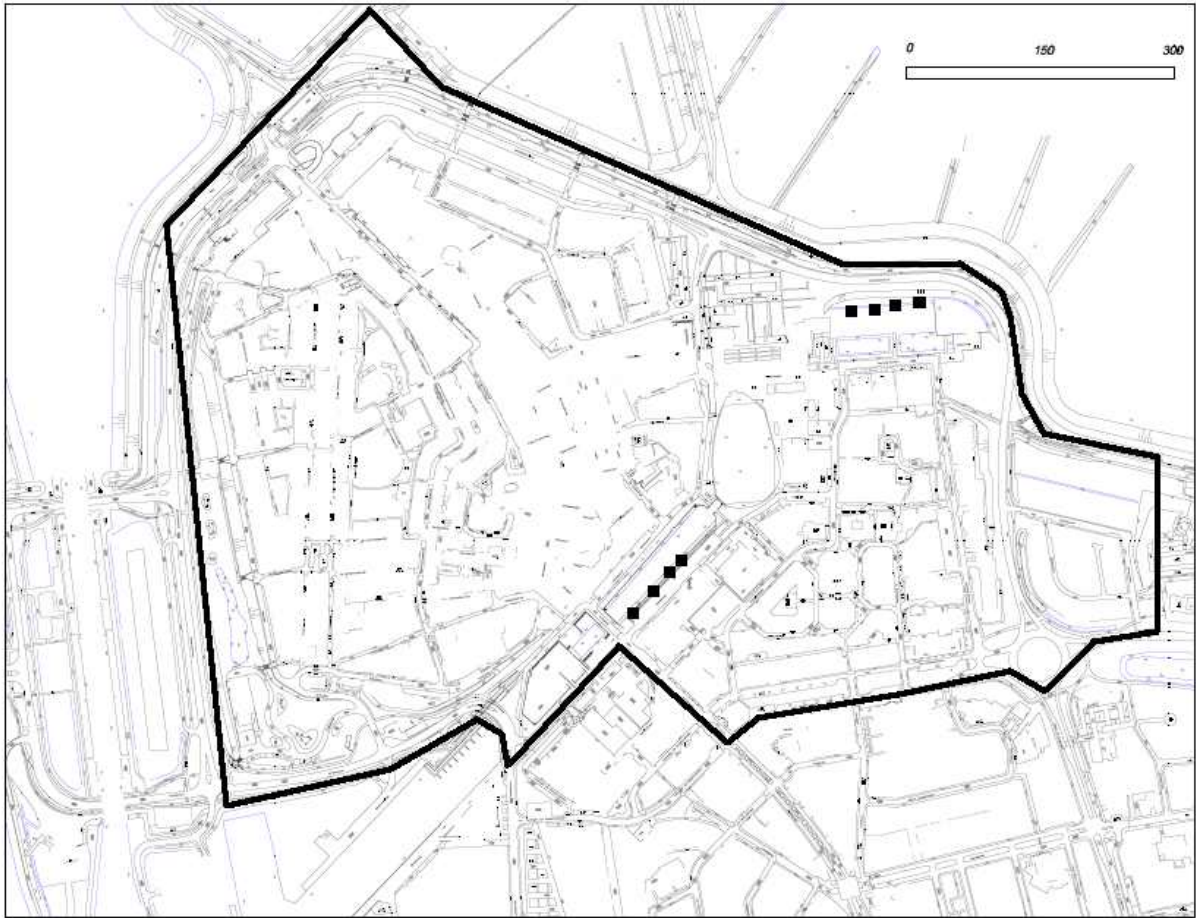
De Wilde Eend komt voor nabij de Rosegracht/Herengracht en bij de vijver ten oosten van het stadhuis. De soort broedt voornamelijk onder struiken in de directe nabijheid van deze biotopen. Een groot deel van de populatie bestaat uit tamme eenden deze zijn op een aparte kaart vermeld.

Tamme eend

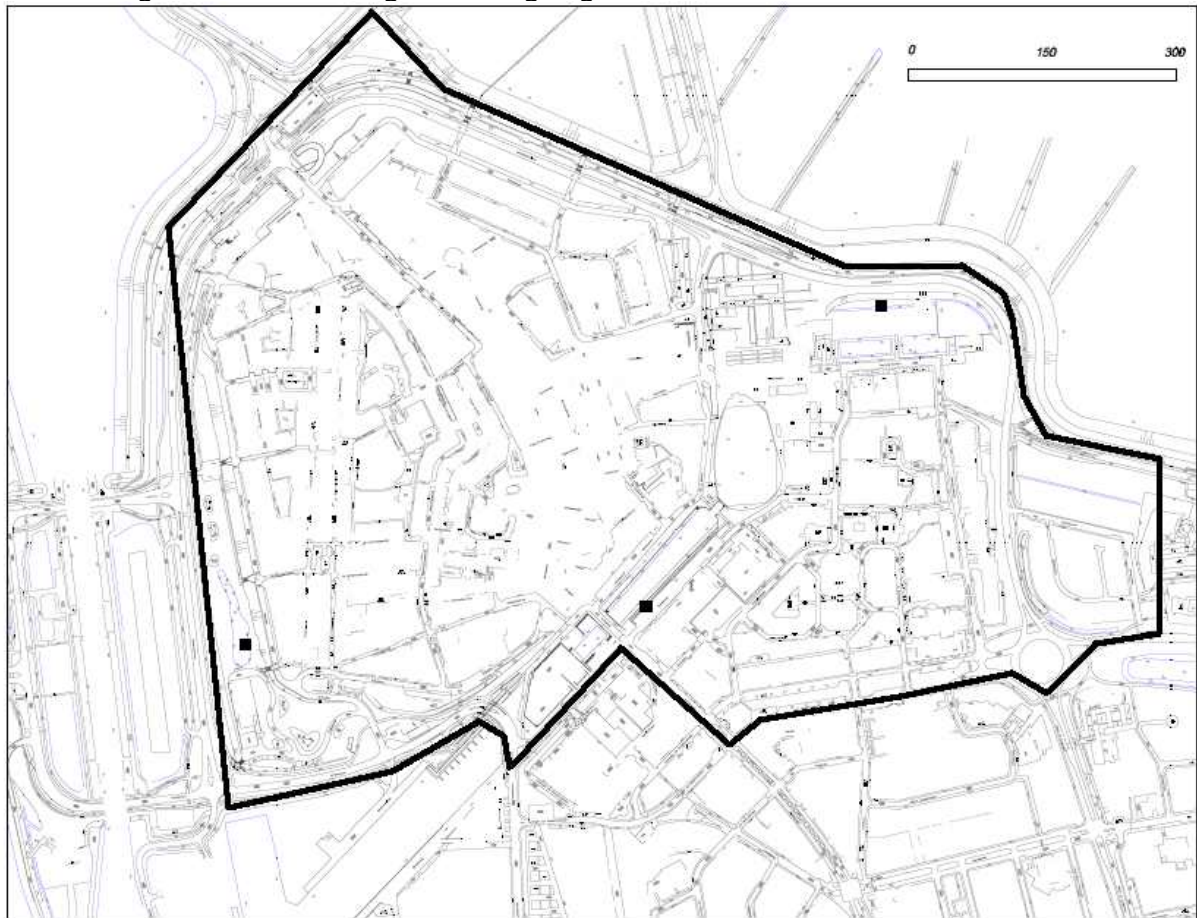
Anser unox

12 territoria

Waterhoen *Gallinula chloropus* 3 territoria

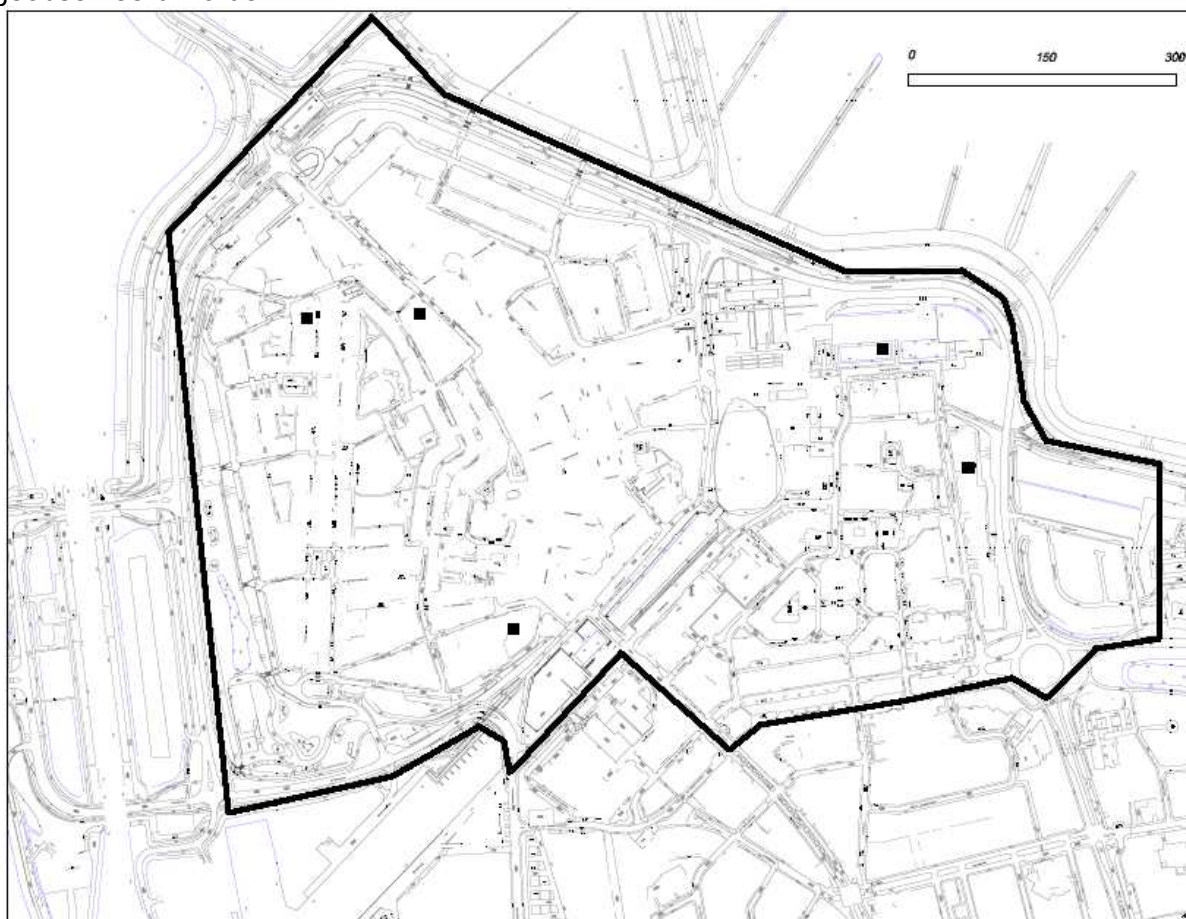
Er werd 3 territoria vastgesteld. Voor Waterhoentjes is er belangrijk dat er flauwe oevers zijn en oevervegetatie voor dekking en broedgelegenheid.

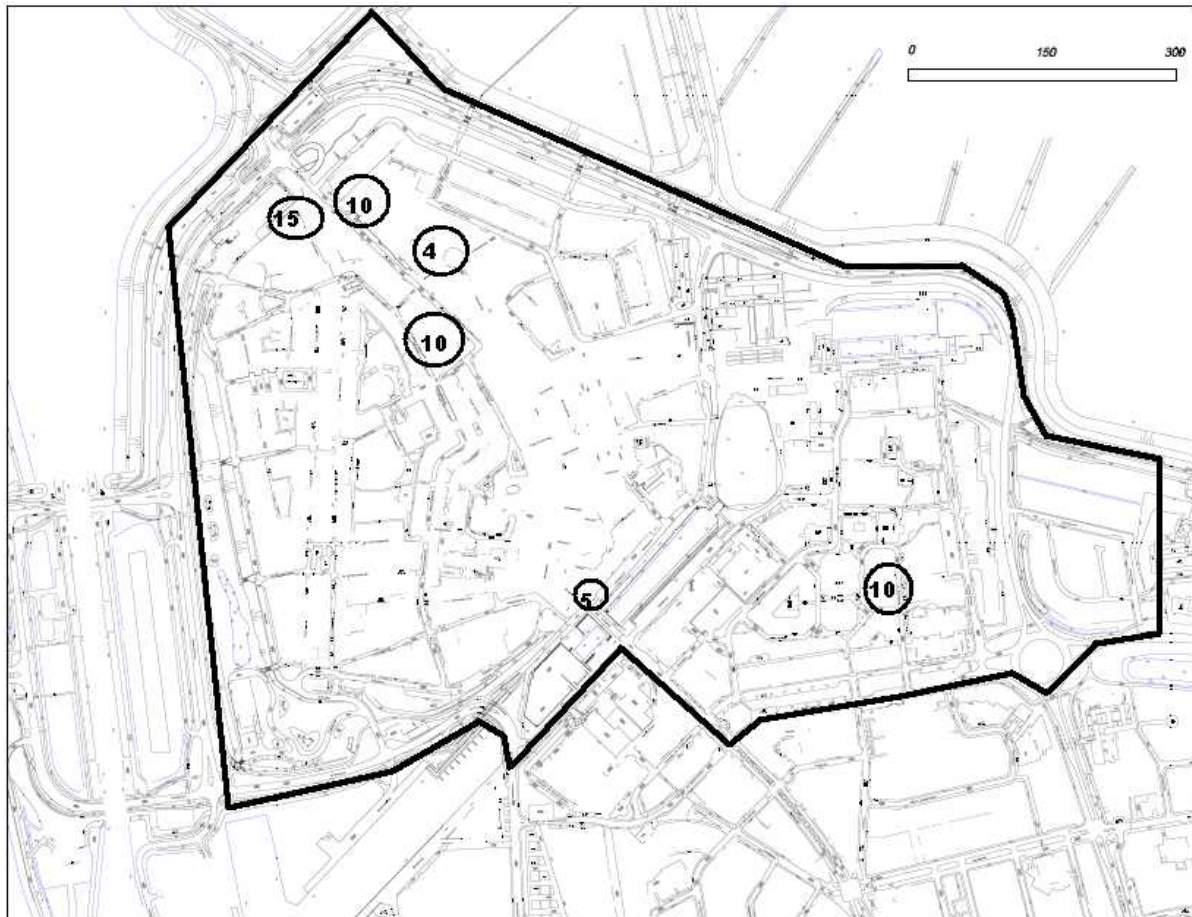
Scholekster *Haematopus ostralegus* 5 territoria

In het onderzoeksgebied werden 5 territoria vastgesteld. Het is opmerkelijk dat deze soort in de stad broedt. Toch is deze soort, mede door de ligging aan de Westerschelde, jaarlijks broedvogel in Terneuzen. Regelmatig zijn er meldingen van Scholeksters die op platte daken van gebouwen broeden. Dit is een alternatieve broedlocatie voor Scholeksters die in de directe omgeving van de Westerschelde geen natuurlijk broedbiotoop meer kunnen vinden. De broedplaats op het strandje bij de Westkant is verlaten door verstoring door loslopende honden. Het natuurlijk broedbiotoop bestaat uit schaars begroeide terreinen (strand, akker en weiland) die extensief betreden of bewerkt worden. Scholeksters zijn nestvlinders. Na het uitkomen van de eieren trekken de ouders met de kuikens naar de voedselgebieden, slikken en strand langs de Westerschelde. Voor de op daken broedende vogels is dit niet mogelijk. De jonge Scholeksters moeten op het dak blijven tot ze kunnen vliegen. Regelmatig zijn er meldingen van jongen die naar beneden gevallen zijn. Bij extreme weersomstandigheden en bij de eerste vliegtocht verongelukken naar verhouding veel jongen. Een jong dat 2 jaar geleden werd geringd op het dak van de Rabobank werd nog gezien bij de Basaltpromenade en bij het Paulinschor. Een jong dat dit jaar werd geringd bij het kantoor Bolwerk oost (liep op straat) is niet meer terug gezien. Het broedpaar op de Vesteflat is mogelijk 1 van de hoogst broedende Scholekster in Nederland. Deze soort is geïnventariseerd vanaf het dak van het gemeentehuis. Zo konden voedselvluchten naar de Westerschelde en broedende vogels geobserveerd worden.

Visdief   *Sterna hirundo*   54 territoria

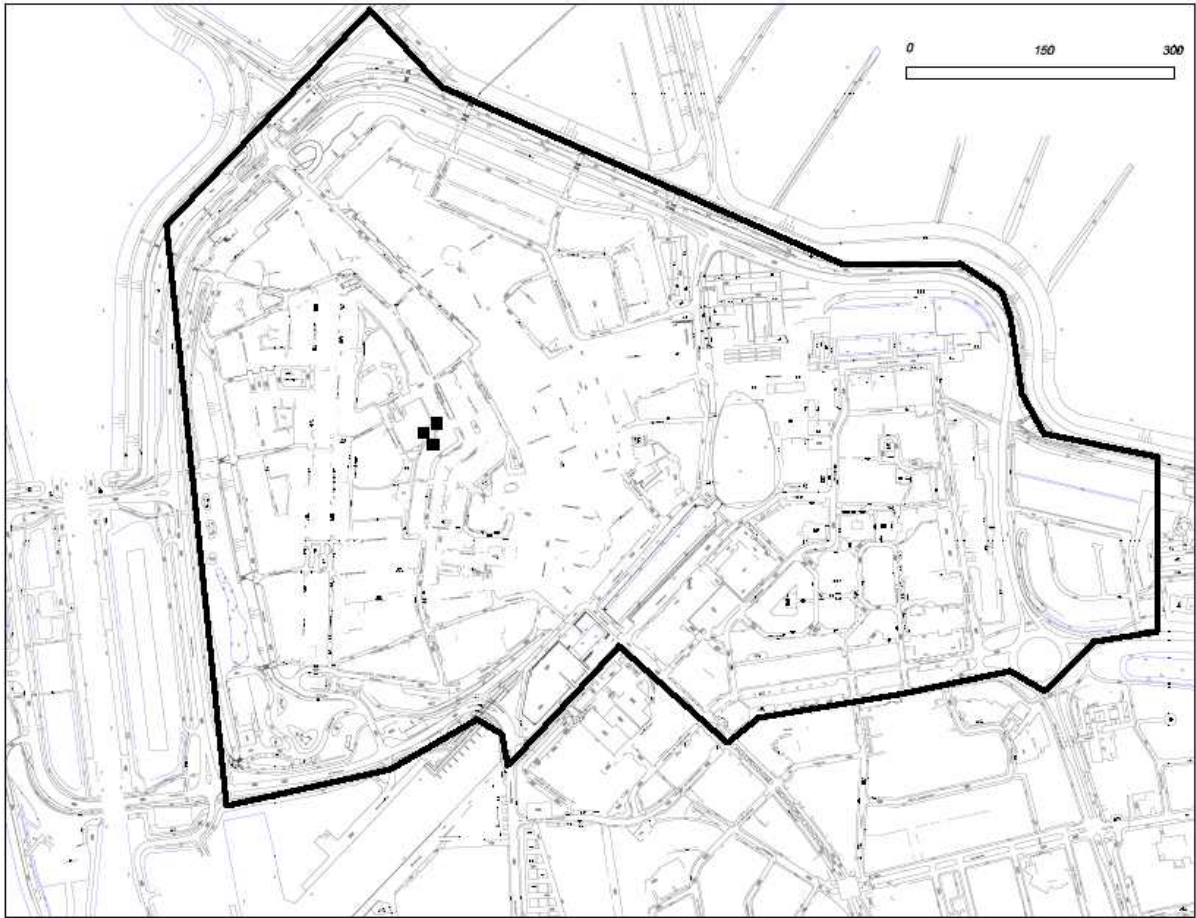
De Visdief heeft zich voor het eerst gevestigd als broedvogel in het studiegebied in 2009. In dat jaar heeft Rijkswaterstaat de broedlocatie bij de Middensluis ongeschikt gemaakt. Het aangeboden alternatief werd door de Visdieven niet geaccepteerd als broedgebied. Hoge predatie (door ratten) en betreding door mensen met honden hebben de Visdieven de daken van de binnenstad van Terneuzen opgejaagd. Er werd gebroed op platte daken waar kiezels op lagen. Het aantal nam af van circa 500 tot enkele tientallen. De Visdieven veroorzaakten veel overlast vanwege stank, lawaai en aanvallen. Diverse mensen hebben de nesten gedurende het broedseizoen verwijderd. Sommige Visdieven begonnen opnieuw met broeden en werden steeds agressiever. Vanuit de Stelkluut is voorlichting verstrekt hoe lang de vogels nog zouden broeden en hoe de overlast het best bestreden kon worden. Zo werd door het plaatsen van linten op het dak van de Rabobank aan de straatzijde de aanliegroute verlegd en was er minder overlast aan de straatzijde. Er zijn ook jongen geringd en de conditie van de jongen is bepaald. Over het algemeen was het broedresultaat zeer slecht. Veel nesten zijn verwijderd en in de loop van het seizoen gepredeerd door vermoedelijk Eksters. In 2011 zijn bij een aantal maatregelen getroffen die het dak ongeschikt maken als broedlocatie. Gevreesd wordt dat de vogels verhuizen naar daken waar geen maatregelen zijn getroffen en dat de overlast blijft.

Holenduif *Columba palumbus*

3 territoria

Van deze soort werden 3 territoria vastgesteld in de Willibrordustoren.

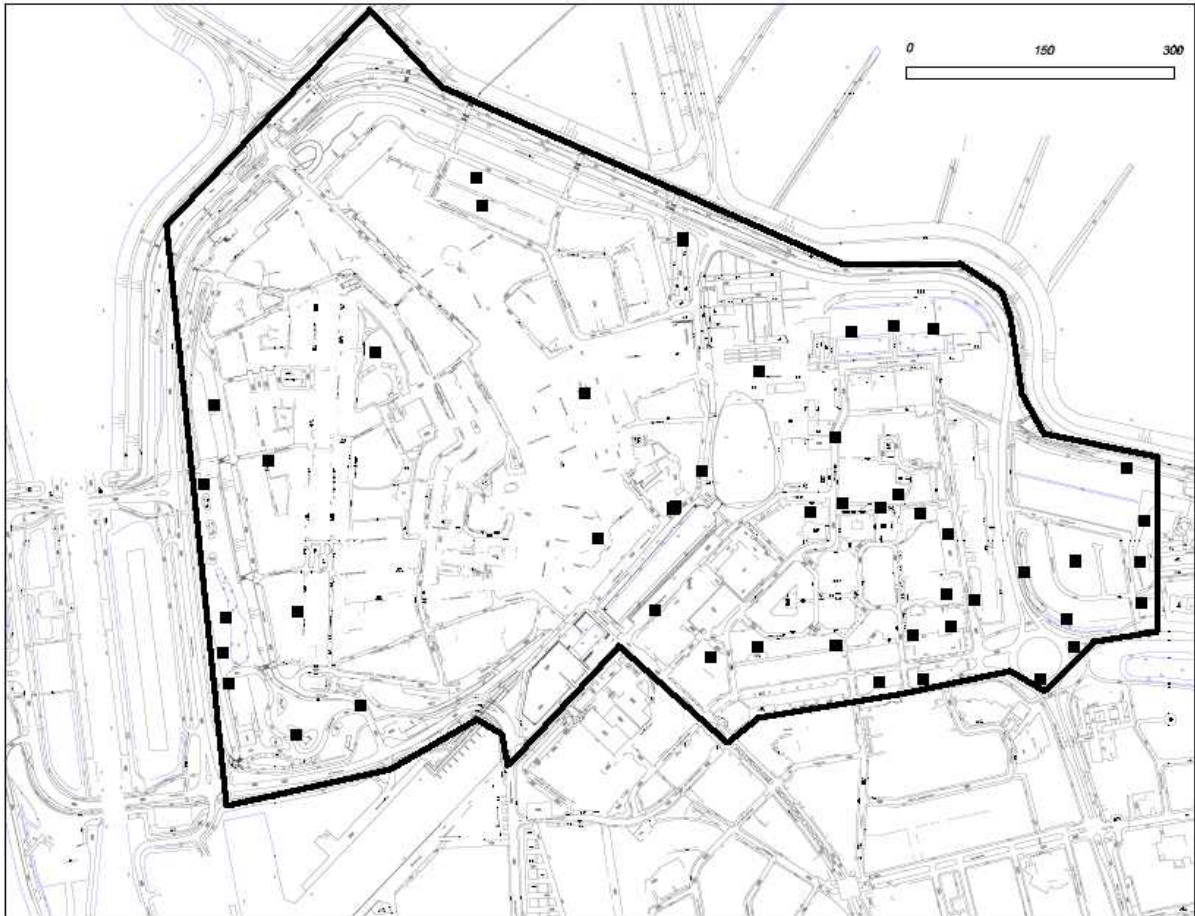

Houtduif *Columba palumbus*

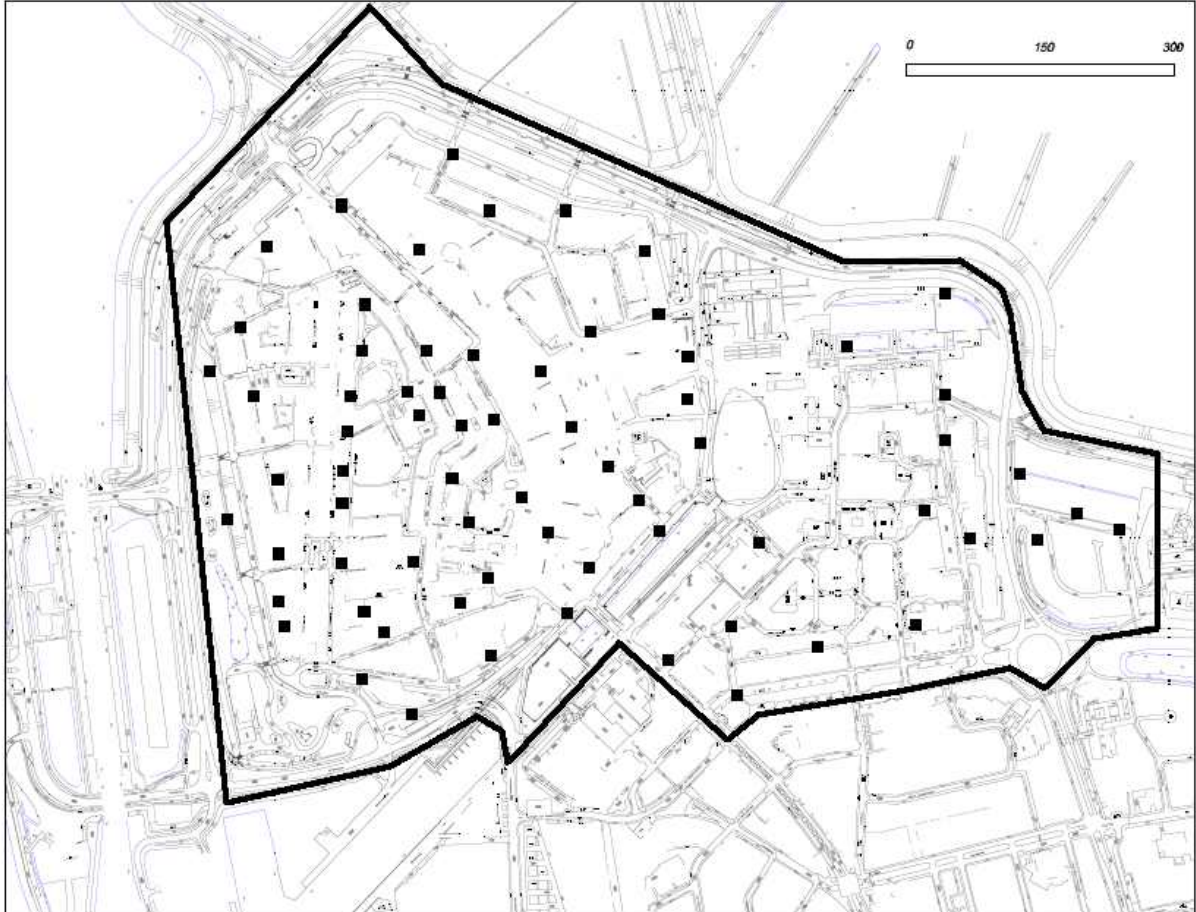
47 territoria

Deze algemene duif broedt in bomen. Verspreid over het onderzoeksgebied werden 45 territoria vastgesteld. Ze maken voedselvluchten tot buiten het onderzoeksgebied.

Turkse Tortel *Streptopelia decaocto* 69 territoria

Deze soort heeft zich in de jaren veertig voor het eerst in Nederland gevestigd. Sindsdien is het aantal broedparen enorm toegenomen. De hoogste dichtheden komen voor in steden en dorpen. Deze soort heeft enorm geprofiteerd van bijvoeding in de winter. De stand is ten opzichte van de inventarisatie in 2007 zo goed als gelijk gebleven.

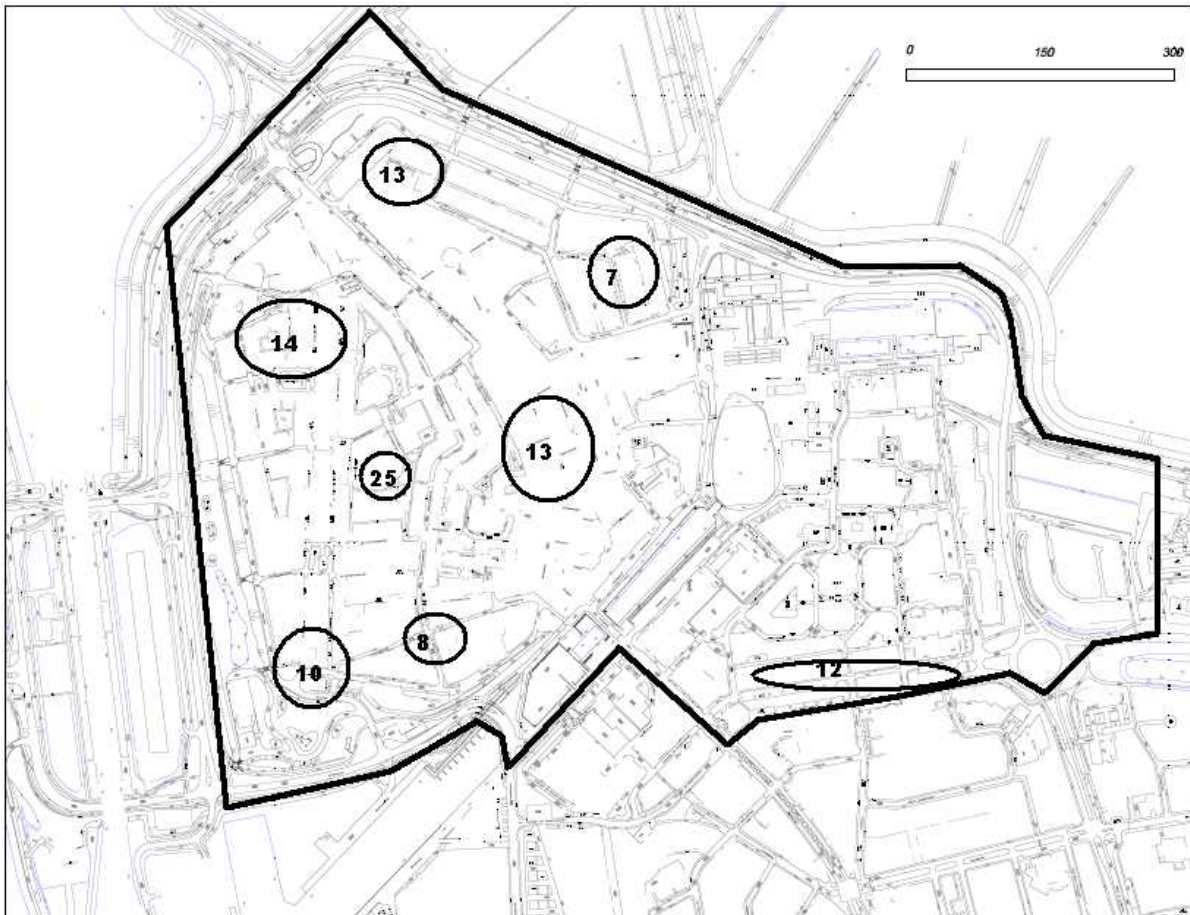

Gierzwaluw *Apus apus*

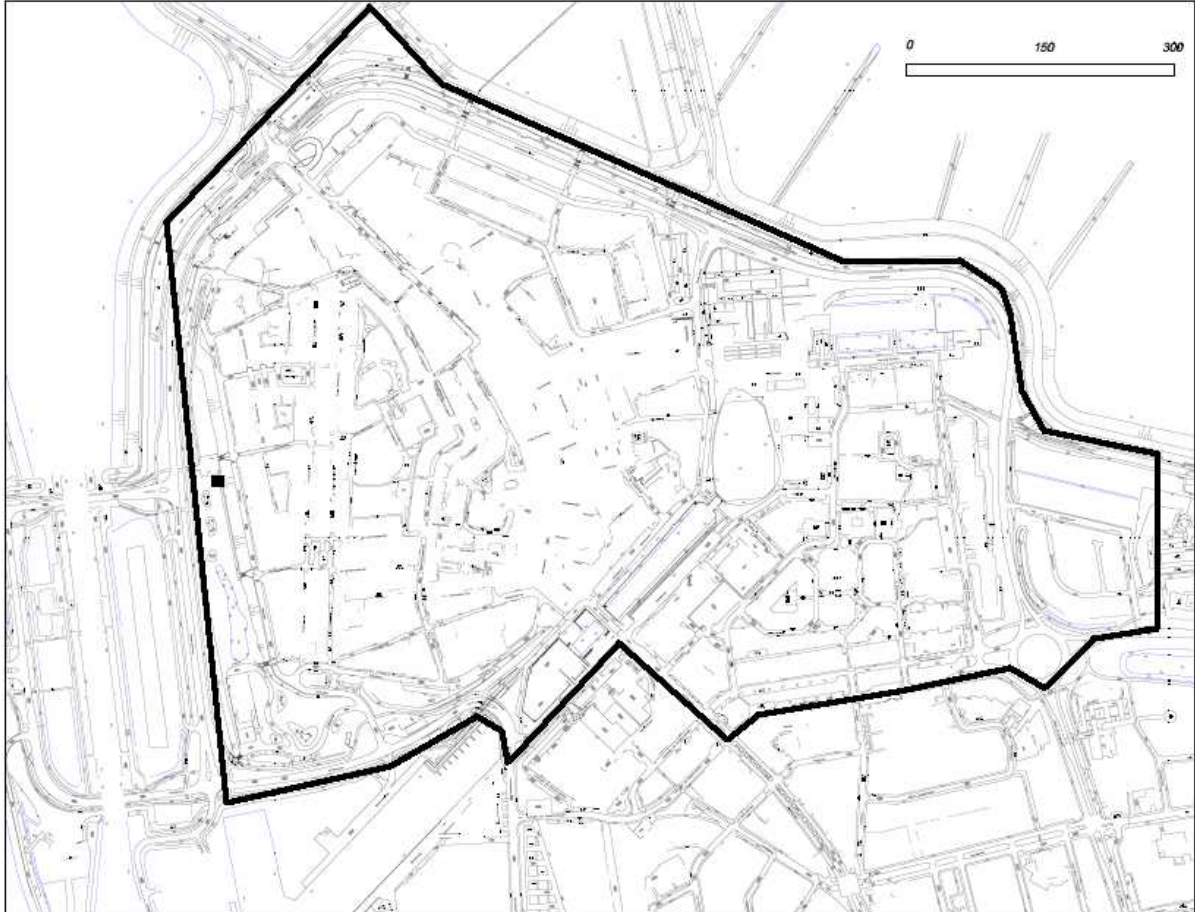
120 territoria

Deze typische stadsvogel komt in het onderzoeksgebied in hoge aantallen voor. De vogels nestelen in kieren, spleten en holtes in (hogere) gebouwen. De hoge dichtheden in Terneuzen zijn vooral te danken aan de alternatieve broedgelegenheden die worden aangeboden. Aan enkele huizen in het onderzoeksgebied zijn nestkasten opgehangen. Hiervan is een groot deel bewoond. Een hoge concentratie Gierzwaluwen komt voor in de Willibrordustoren. Hier hangen 22 nestkasten voor Gierzwaluwen die voor een groot deel bewoond zijn. Een succesvol project. Enige optimalisatie is nog gewenst omdat er nog kieren in de toren aanwezig zijn waardoor de Gierzwaluwen naar binnen vliegen en waardoor ze niet meer naar buiten kunnen. De Gierzwaluw komt nooit op de grond. Indien dit toch gebeurt, kunnen ze door de verhouding korte poten – zeer lange vleugels, niet meer opstijgen. De Gierzwaluw maakt voedselvluchten tot ver buiten de stad. Op een dag kunnen ze enige honderden kilometers gevlogen worden. Ten opzichte van de inventarisatie in 2007 is er een toename vastgesteld. De soort is overigens bijzonder lastig te inventariseren, de lastig zijn moeilijk te vinden, de vogels komen maar zeer sporadisch af- en aanvliegen.

Grote Bonte Specht *Dendrocopos major* 1 territorium

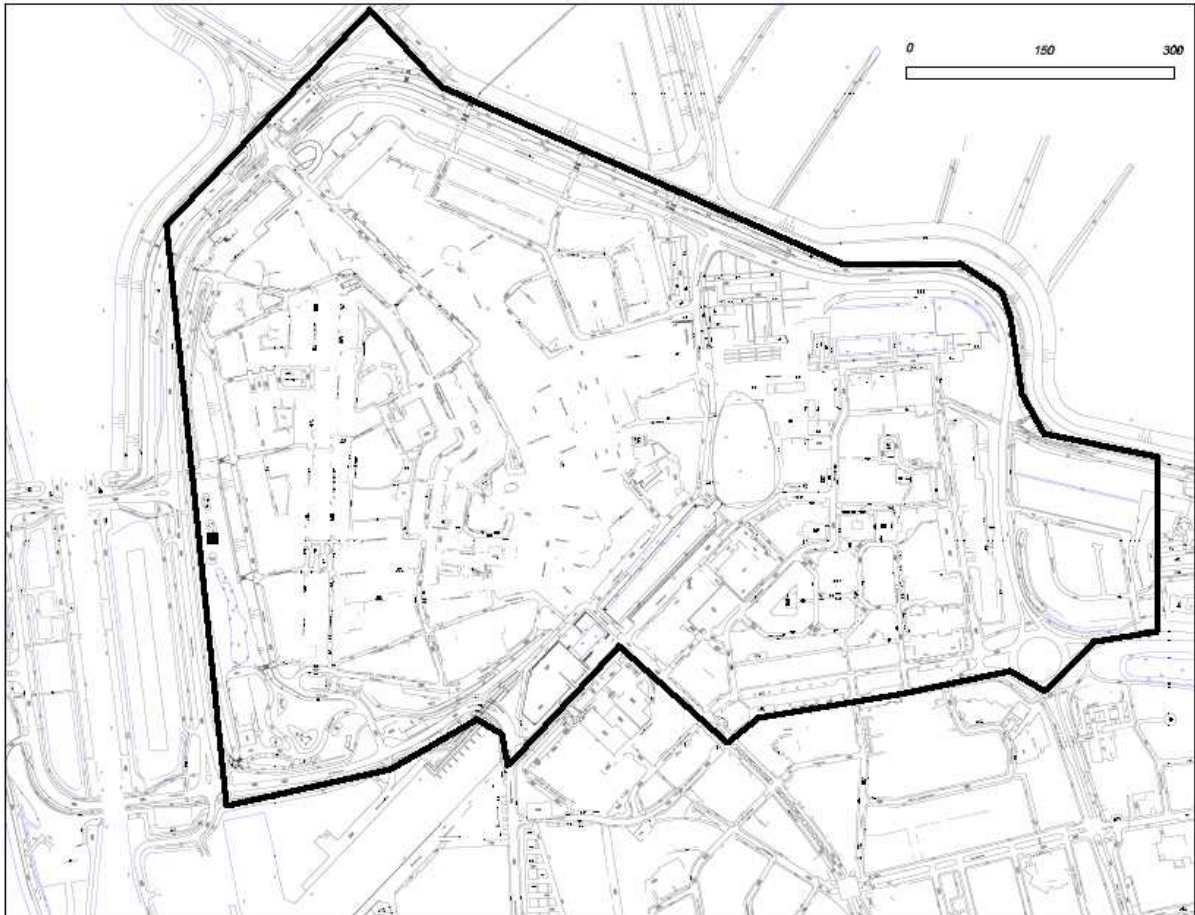
Deze soort hakt de nestholte in bomen. Het voedsel bestaat uit insecten in de zomer en uit zaden in de winter. De door spechten gemaakte holtes worden vaak door andere vogels en vleermuizen gebruikt. Het nesthol was in een Abeel in de het park langs de Grenulaan.

Boomkruiper *Certhia brachydactyla*

1 territorium

De Boomkruiper is een soort die voor komt in bosjes met oudere bomen. Het nest wordt gemaakt in een boomholte. De vogel foerageert op insecten op boomstammen.

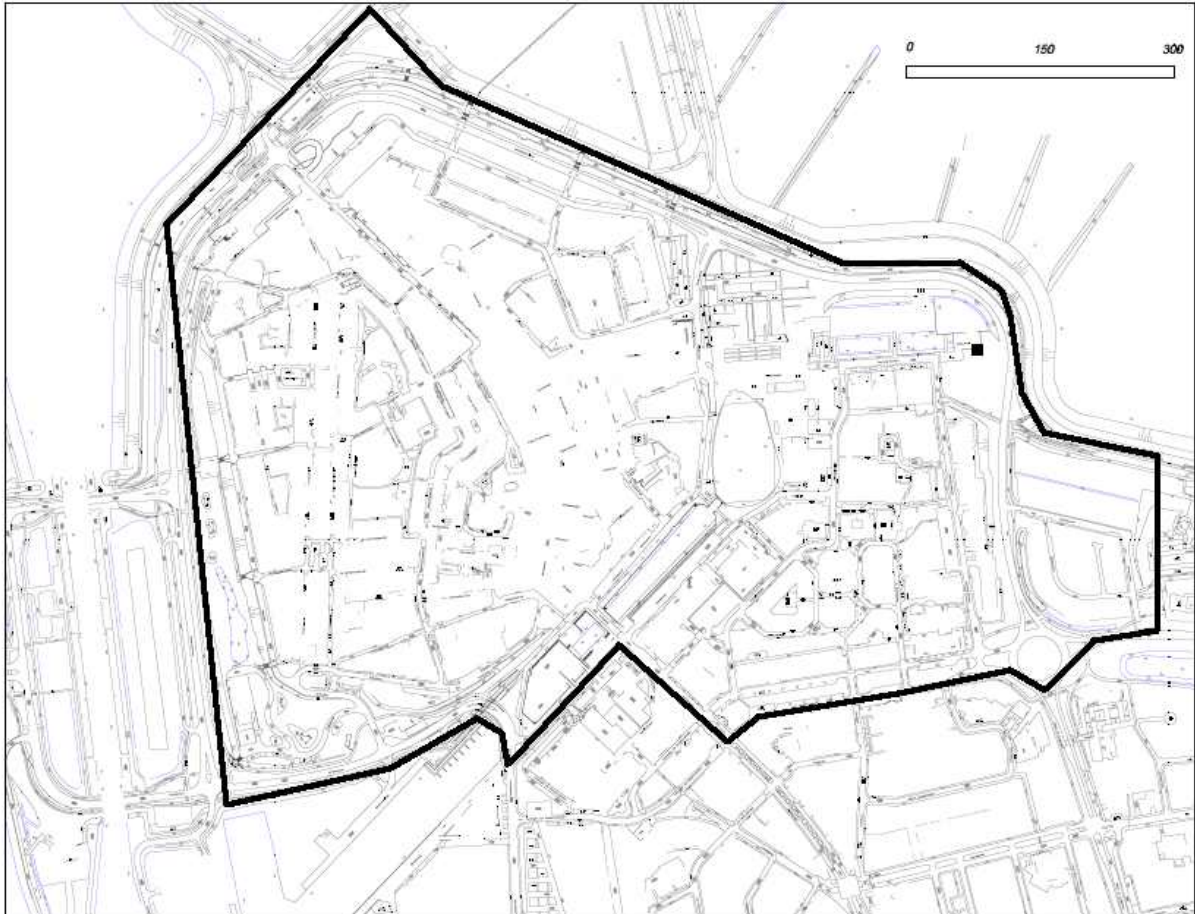

Witte Kwikstaart *Motacilla alba*

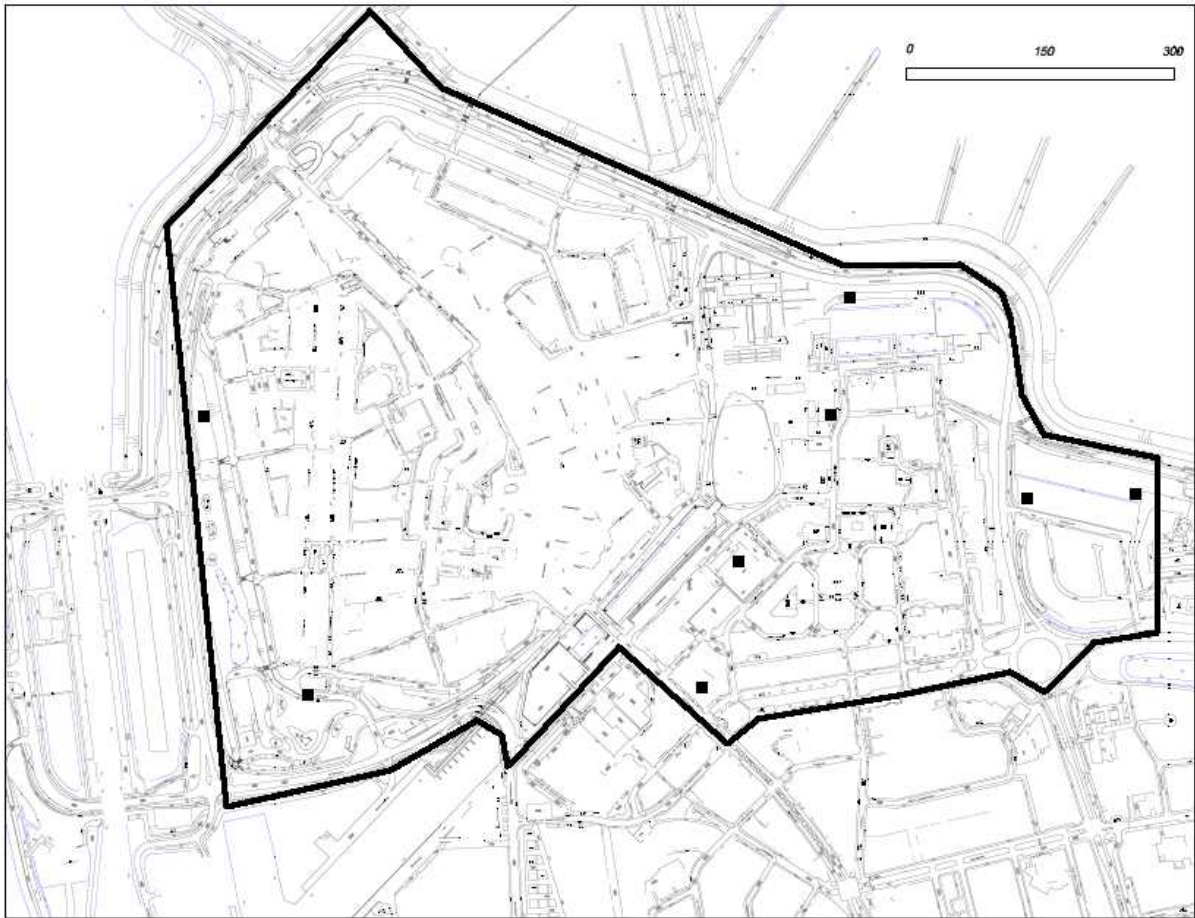
1 territorium

Er is 1 territorium vastgesteld in de omgeving van het Stadhuisplan, Oostelijk bolwerk. Deze soort houdt van open en half open gebieden. De vogels zijn foeragerend waargenomen op het stadhuisplein (dit is verkeersluw), de parkeerplaats van het stadhuis. Dit paartje Witte Kwikstaarten profiteert van de verkeersluwe locatie.

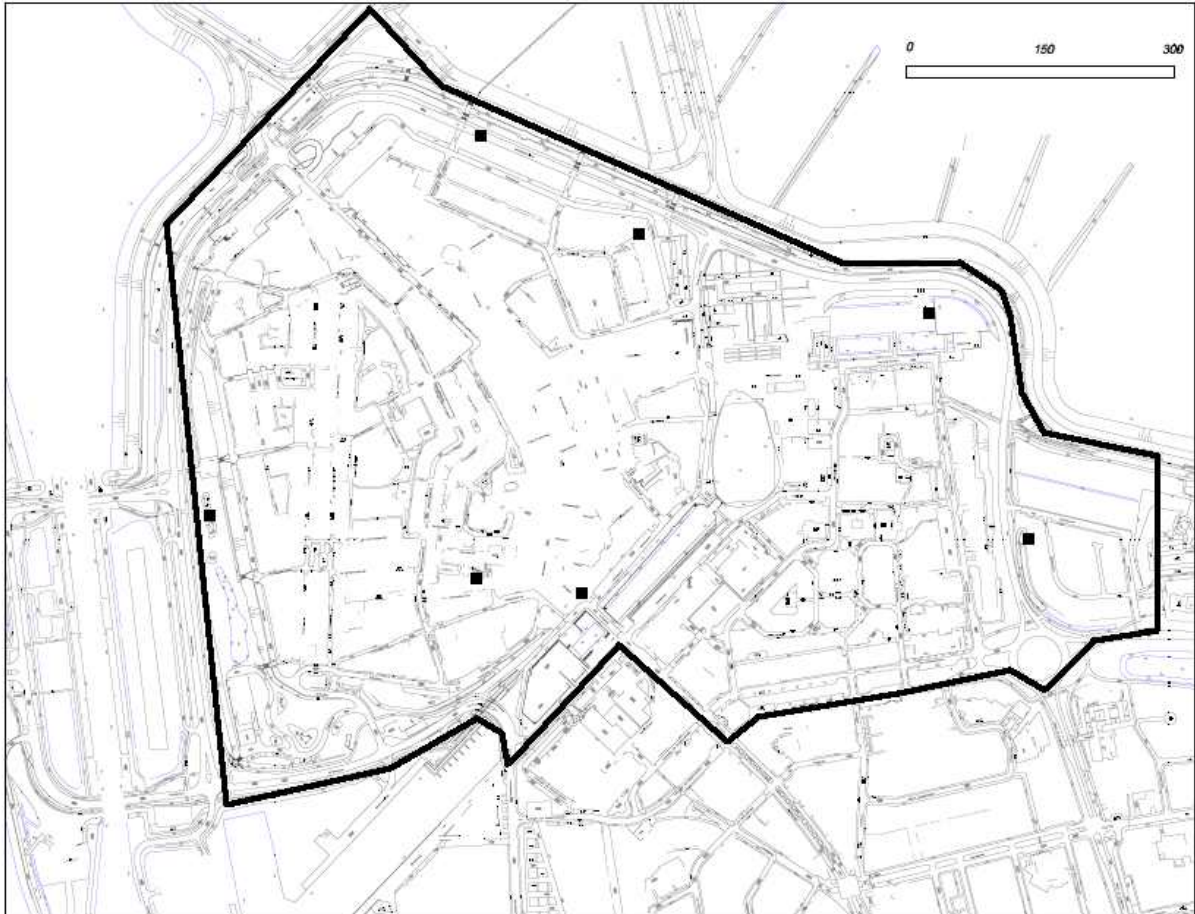
Winterkoning *Triglodytes triglodytes* 8 territoria

Slechts 8 territoria werden vastgesteld. De soort broedt vooral in dicht struweel. Dit is in het onderzoeksgebied de laatste jaren verdwenen in het park bij de Grenulaan en bij de Scheldekade.

Heggenmus *Prunella modularis* 7 territoria

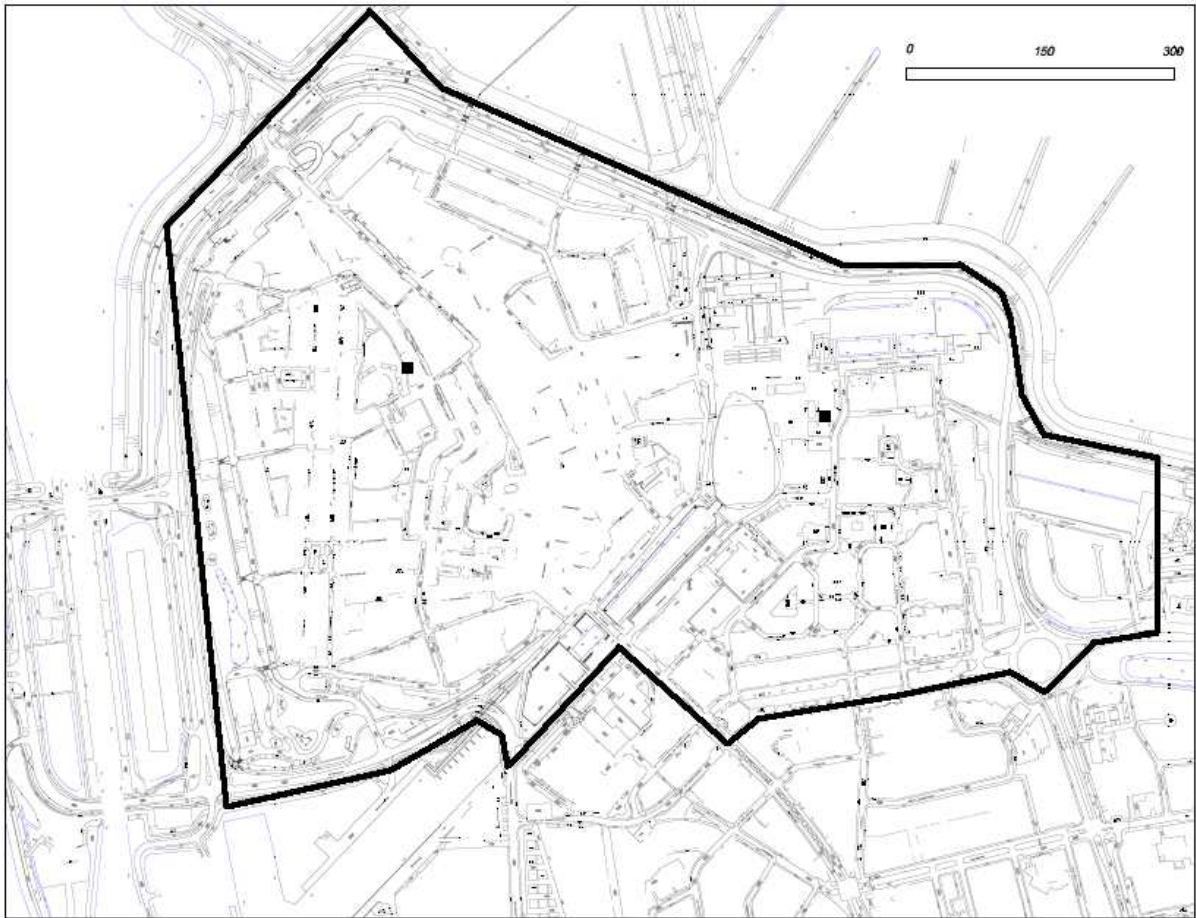
Deze soort broedt eveneens in struwelen, maar foerageert meestal op de grond. De parkjes waar bossage aanwezig is, zijn terug te zien op de verspreidingskaart voor deze soort.

Zwarte Roodstaart *Phoenicurus ochruros* 2 territoria

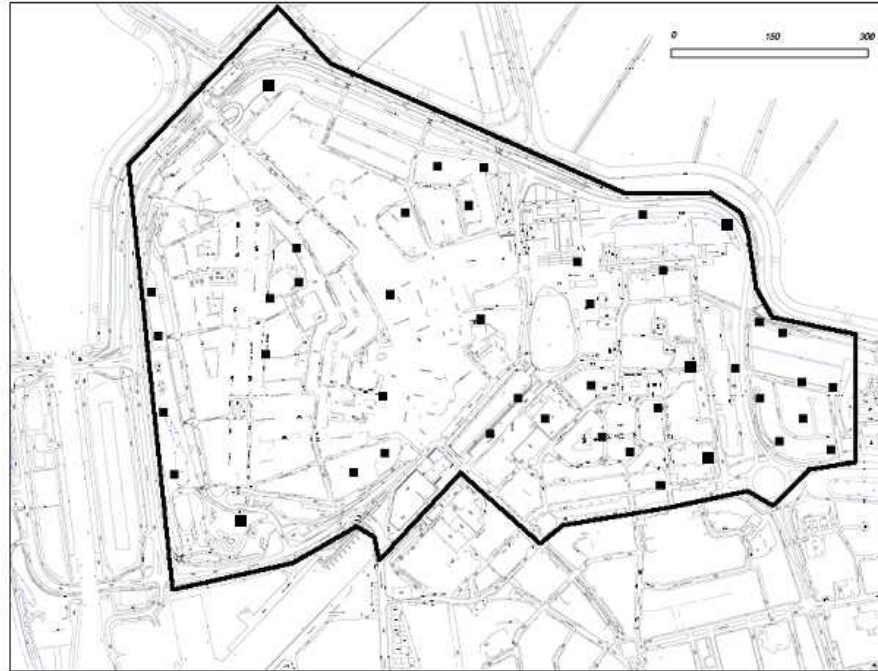
Slechts 2 territoria van deze typische stadssoort werden genoteerd. Ten opzichte van 2007 is dit een sterke afname. Ook landelijk neemt de soort af.

Merel *Turdus merula*

43 territoria

De Merel houdt het liefst van grasveldjes (foerageergebied) in combinatie met broedgelegenheid. De broedgelegenheid bestaat uit hagen, maar soms wordt ook in schuurtjes of andere obstakels gebroed. De soort is bepaald niet schuw en broedt in de nabijheid van mensen. De dichtheid is niet bijzonder hoog omdat de tuintjes relatief klein zijn en het areaal park beperkt is. Ten opzichte van de inventarisatie in 2007 is de populatie afgenomen. Waarschijnlijk heeft de hier voorafgaande relatief strenge winter hier mee te maken.

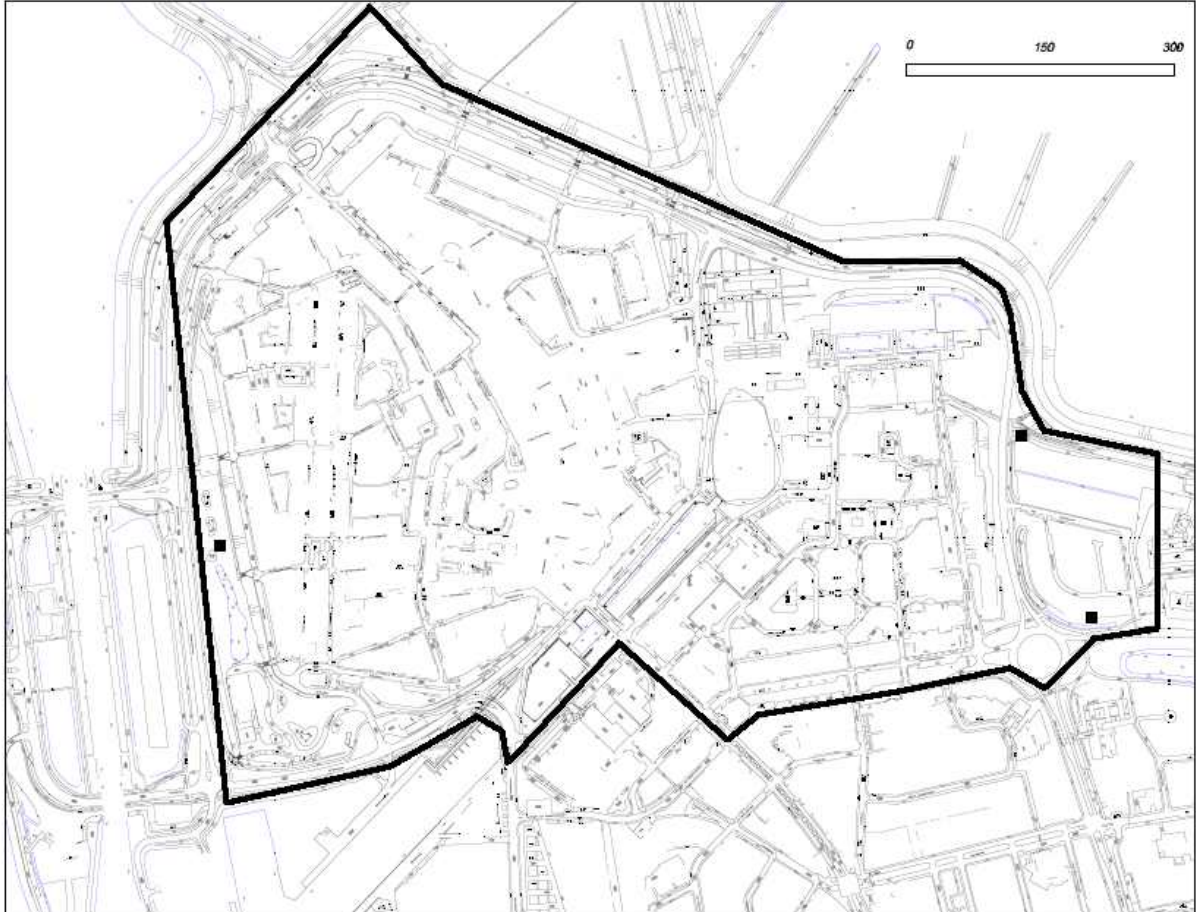

Zanglijster *Turdus philomelos*

3 territoria

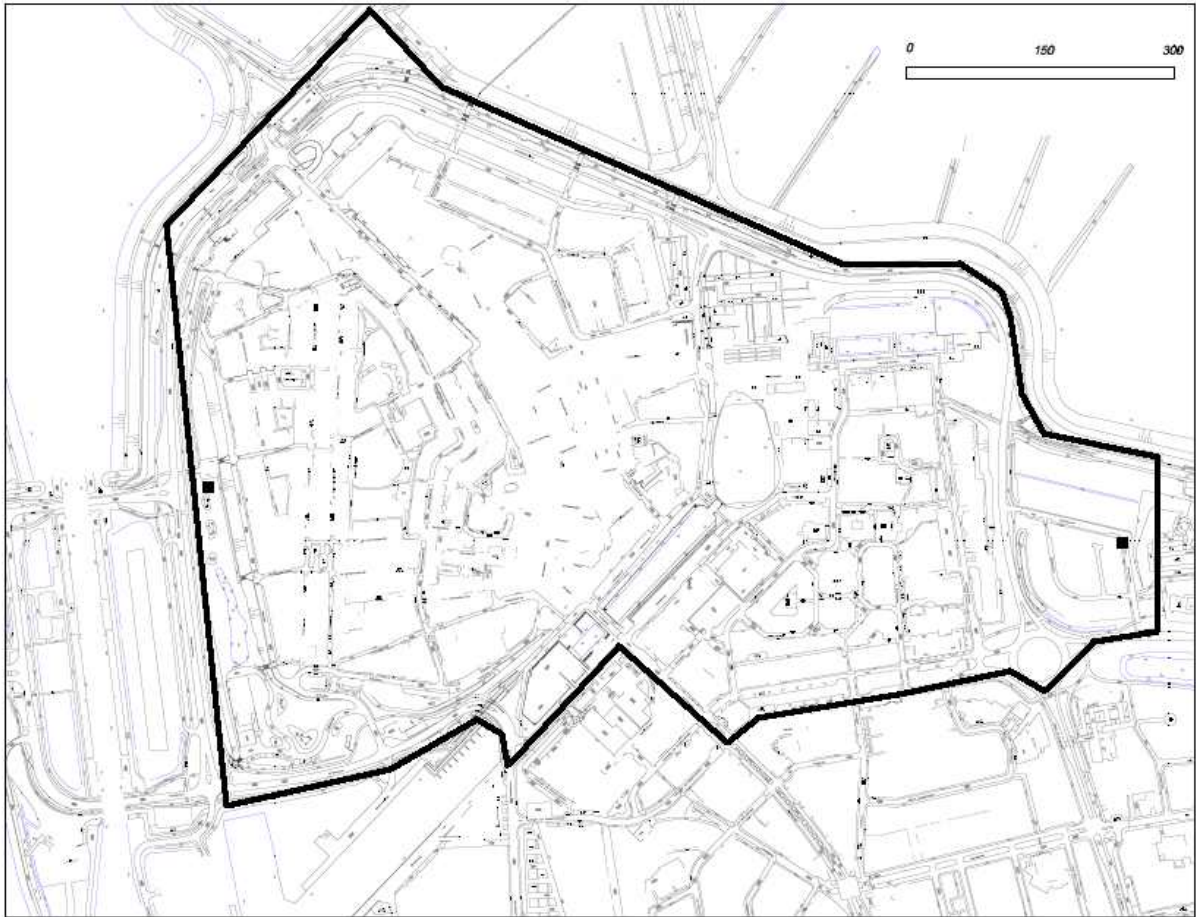
De Zanglijster is een wat schuwere soort als de Merel. De soort broedt vooral op de wat rustigere plaatsen.

Zwartkop *Sylvia atricapilla*

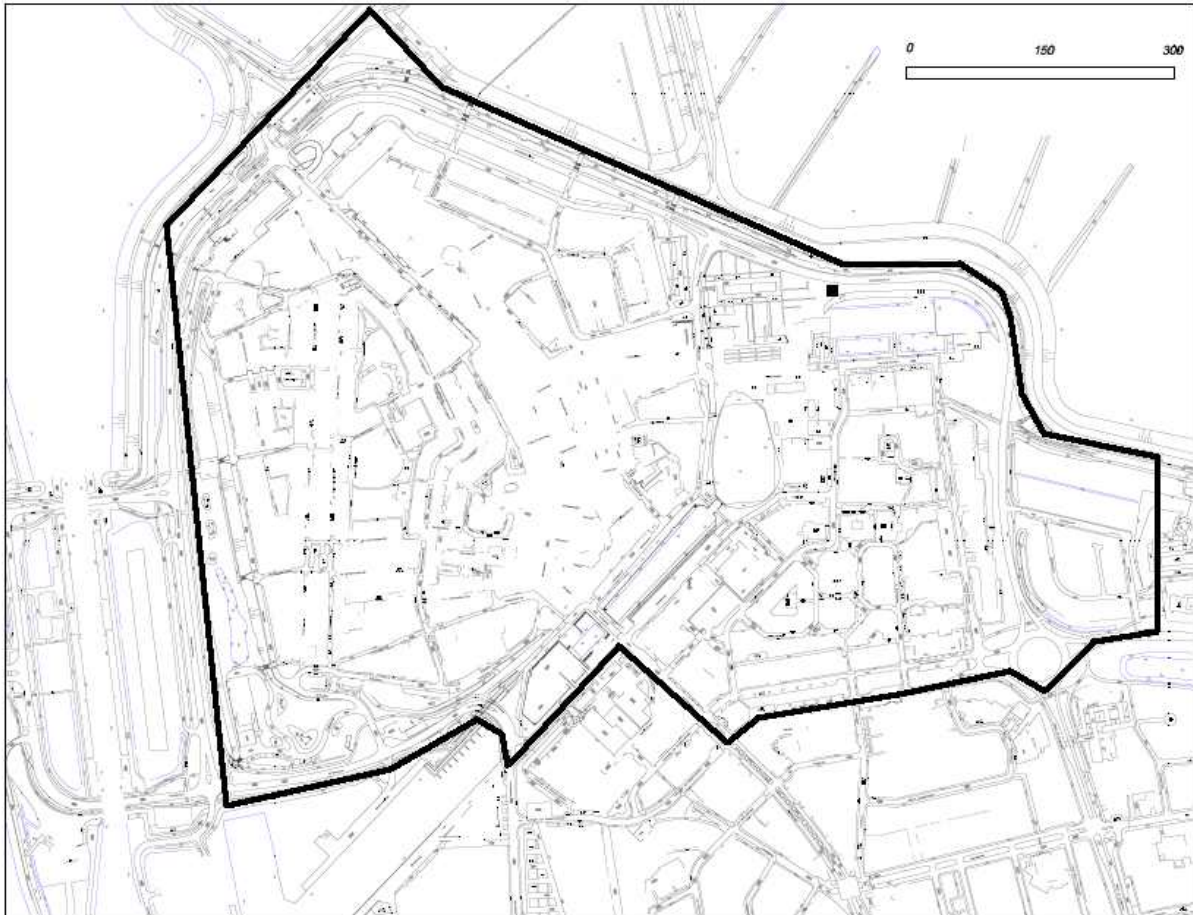
2 territoria

De Zwartkop is een soort die broedt in beboste terreinen. In het onderzoeksgebied is dit biotoop beperkt aanwezig. In het park langs de Grenulaan en bij de bosjes bij de Oesterputten werd een territorium vastgesteld.

Grauwe Vliegenvanger   *Muscicapa striata* 1 territorium

De Grauwe Vliegenvanger is een onopvallend vogeltje die bovendien ook weinig geluid maakt. Ze zijn vast te stellen door en onopvallend roepje en het jachtgedrag. Vanaf takken en obstakels maken ze duikvluchten achter insecten aan. Het is een typische bewoner van parken en grote tuinen waar naast wat dichter struweel ook wat hogere bomen en open stukken aanwezig zijn. Helaas gaat het niet zo goed met de Grauwe Vliegenvangers in Nederland. De soort is daarom op de Rode Lijst geplaatst. In het onderzoeksgebied werd 1 territorium vastgesteld in beplanting naast het gemeentehuis.

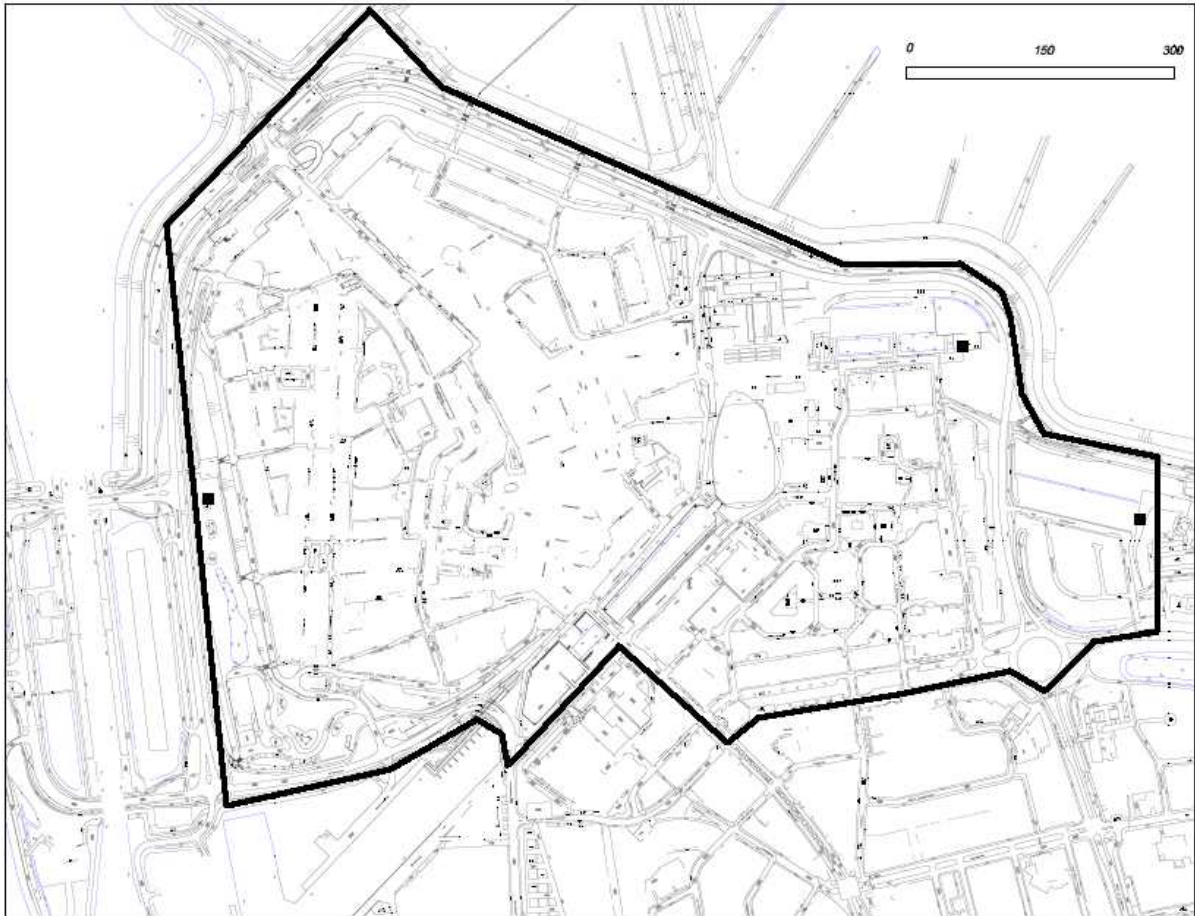

Tjiftjaf *Phylloscopus collybita*

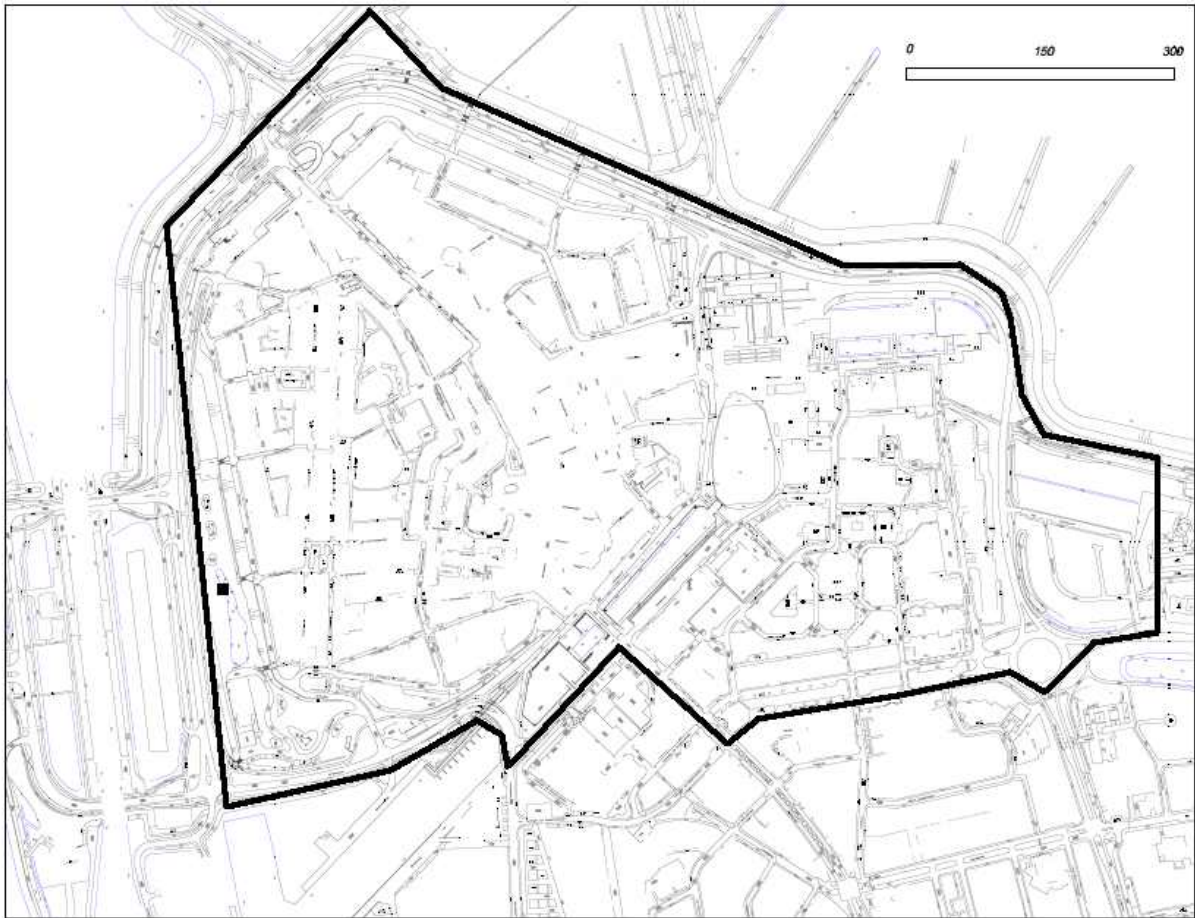
3 territoria

Deze soort is broedvogel van grote tuinen, parken en kleine bosjes waarin wat grotere opgaande bomen staan.

Startmees *Aegithalos caudatus* 1 territorium

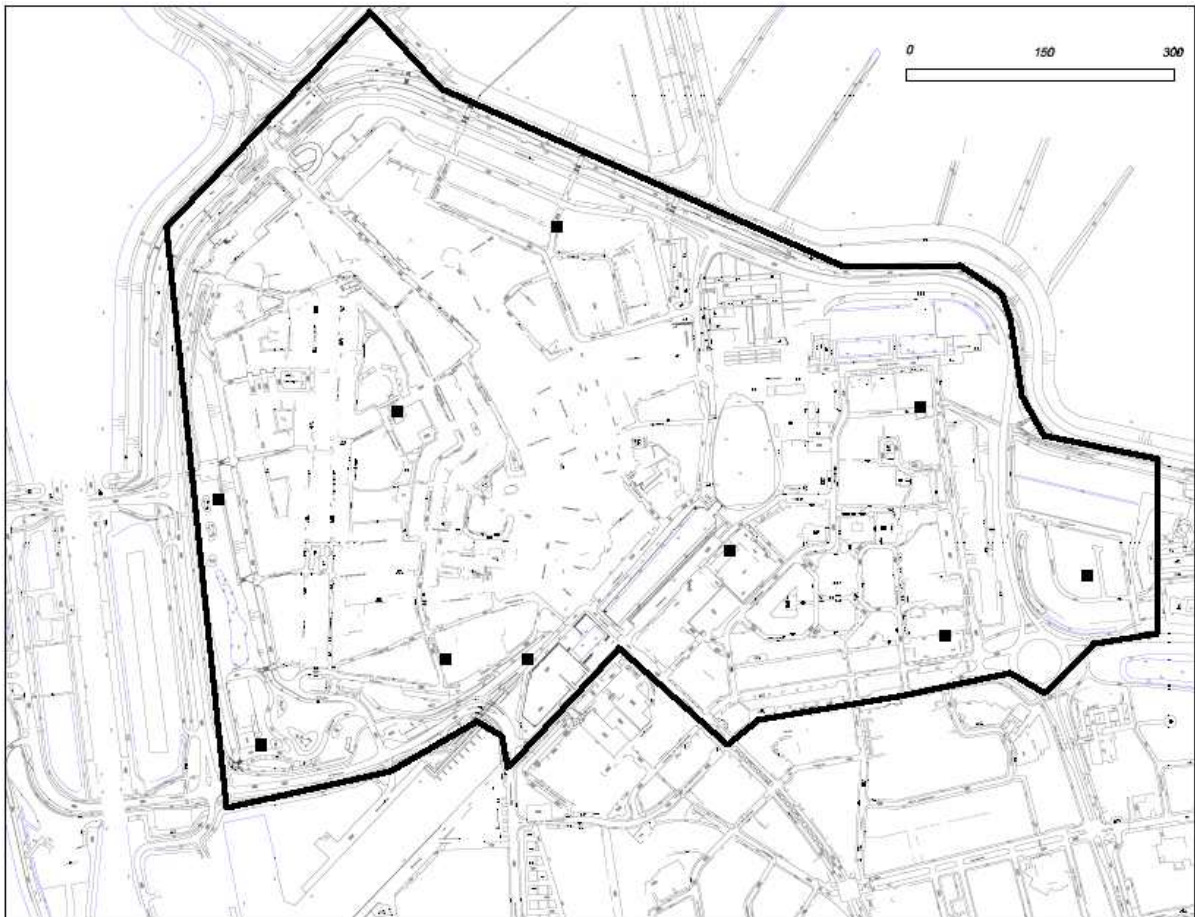
De Startmees is broedvogel van grote tuinen en bosjes waarin wat dichte struiken staan. Hierin wordt het bolvormige nest gemaakt. Een territorium werd vastgesteld in het park langs de Grenulaan.

Pimpelmees *Parus caeruleus*

10 territoria

De Pimpelmees is verspreid over het gehele onderzoeksgebied vastgesteld. De hoogste dichtheden lagen in wijken met wat grotere tuinen en nabij parken. Deze soort profiteert optimaal van opgehangen nestkasten. Toch zijn er ongeveer de helft minder geïnventariseerd ten opzichte van 2007.

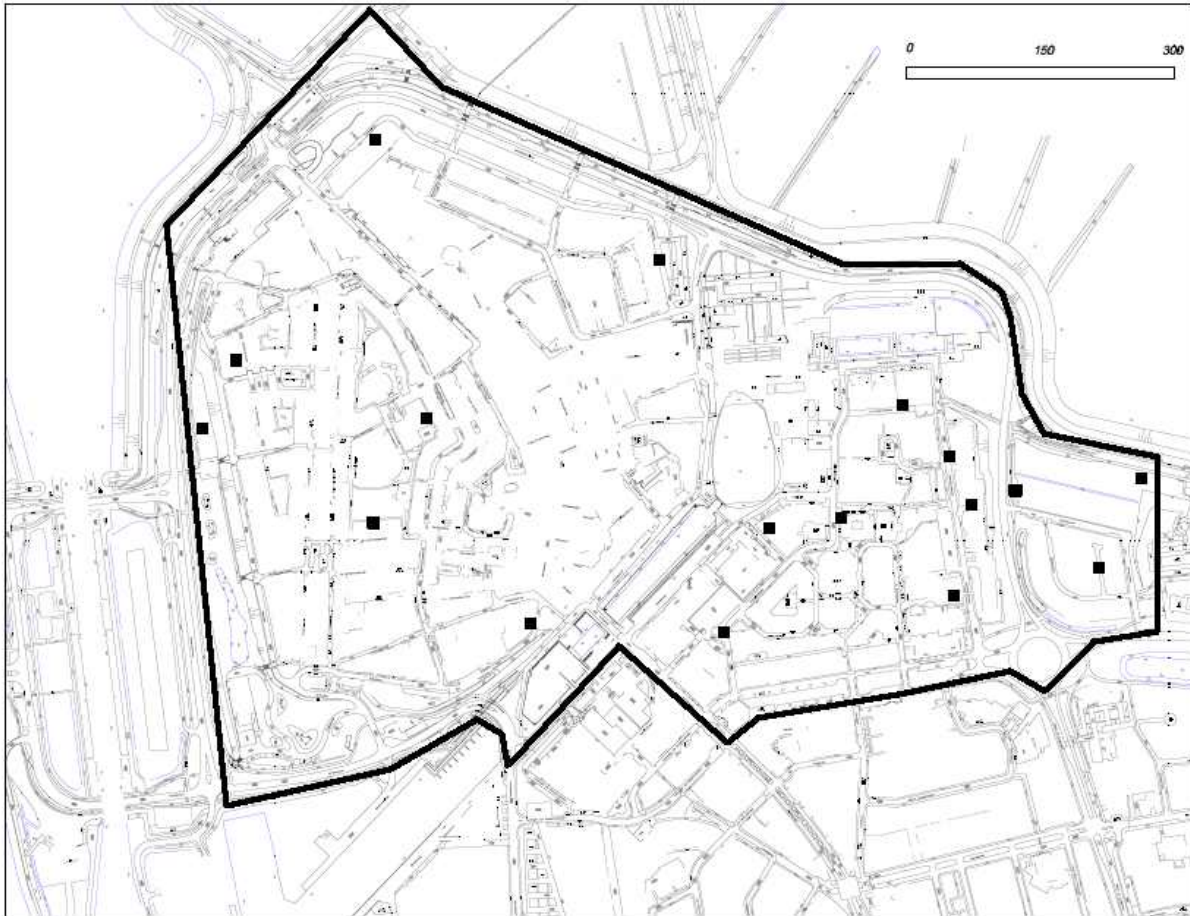

Koolmees *Parus major*

17 territoria

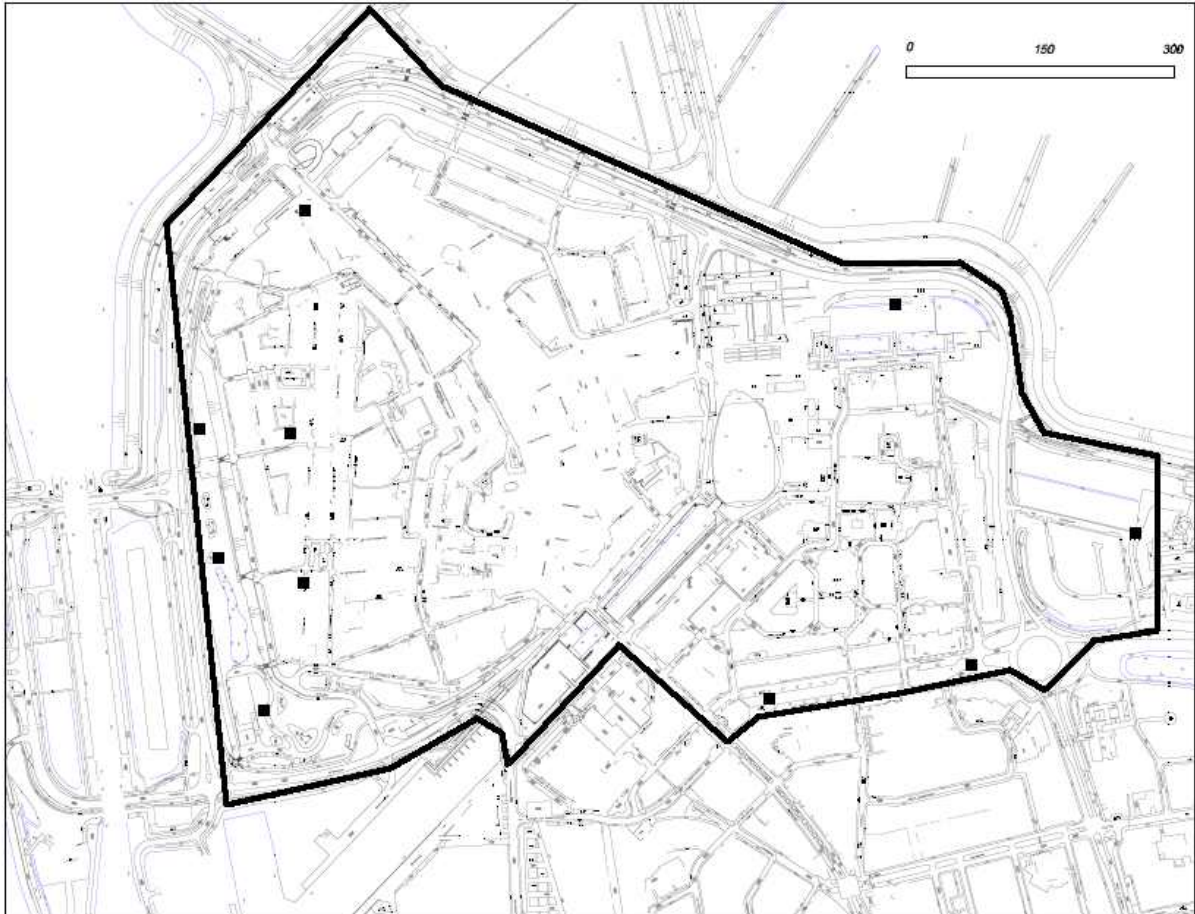
De Koolmees komt eveneens verspreid over het gehele onderzoeksgebied voor en is iets algemener dan de Pimpelmees. Ook deze soort broedt vooral in nestkasten, ook van deze soort zijn er minder territoria vastgesteld dan in 2007.

Ekster *Pica pica*

10 territoria

De Ekster broedt vooral in hoge bomen. De territoria liggen verspreid over het gebied. In stedelijke gebieden is de Ekster vaak algemener dan de Zwarte Kraai. In het buitengebied ligt de verhouding vaak andersom.

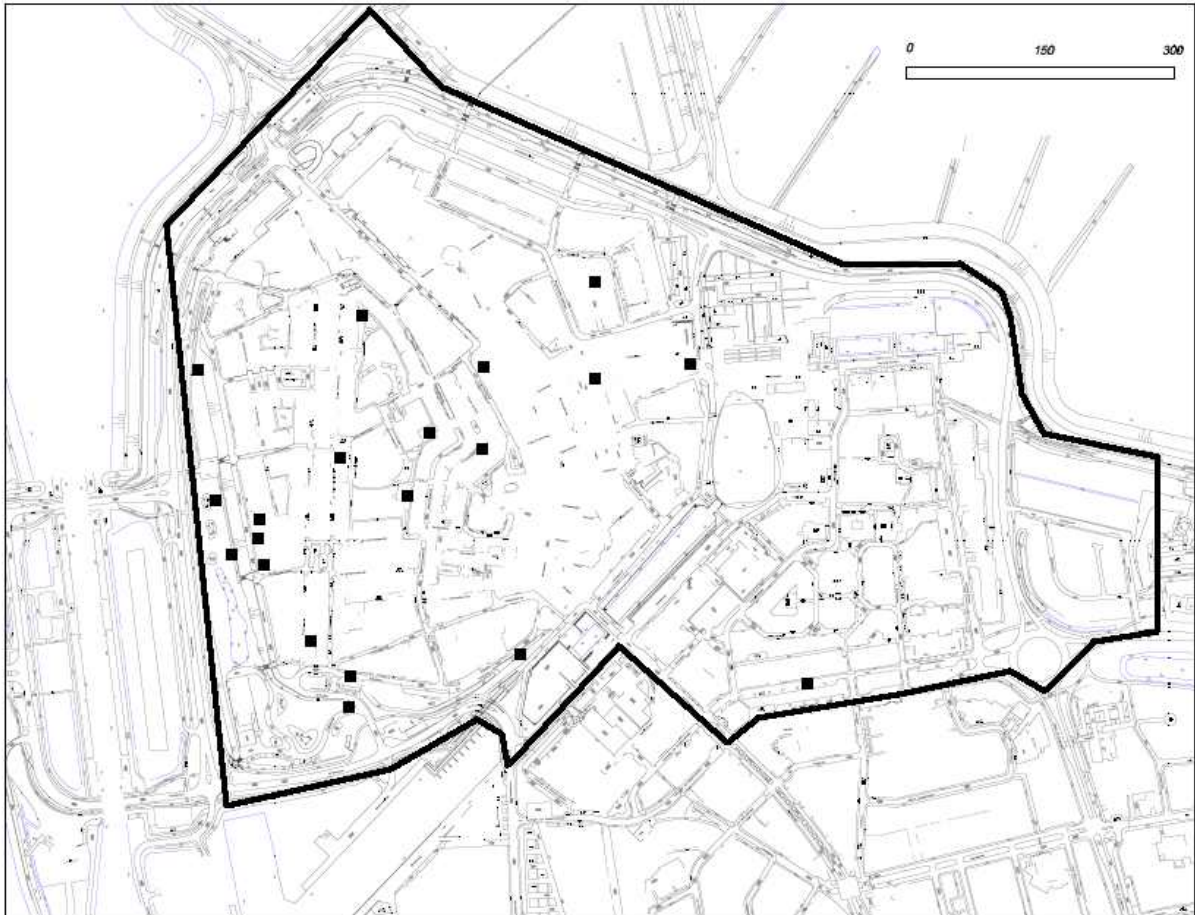

Kauw *Corvus monedula*

20 territoria

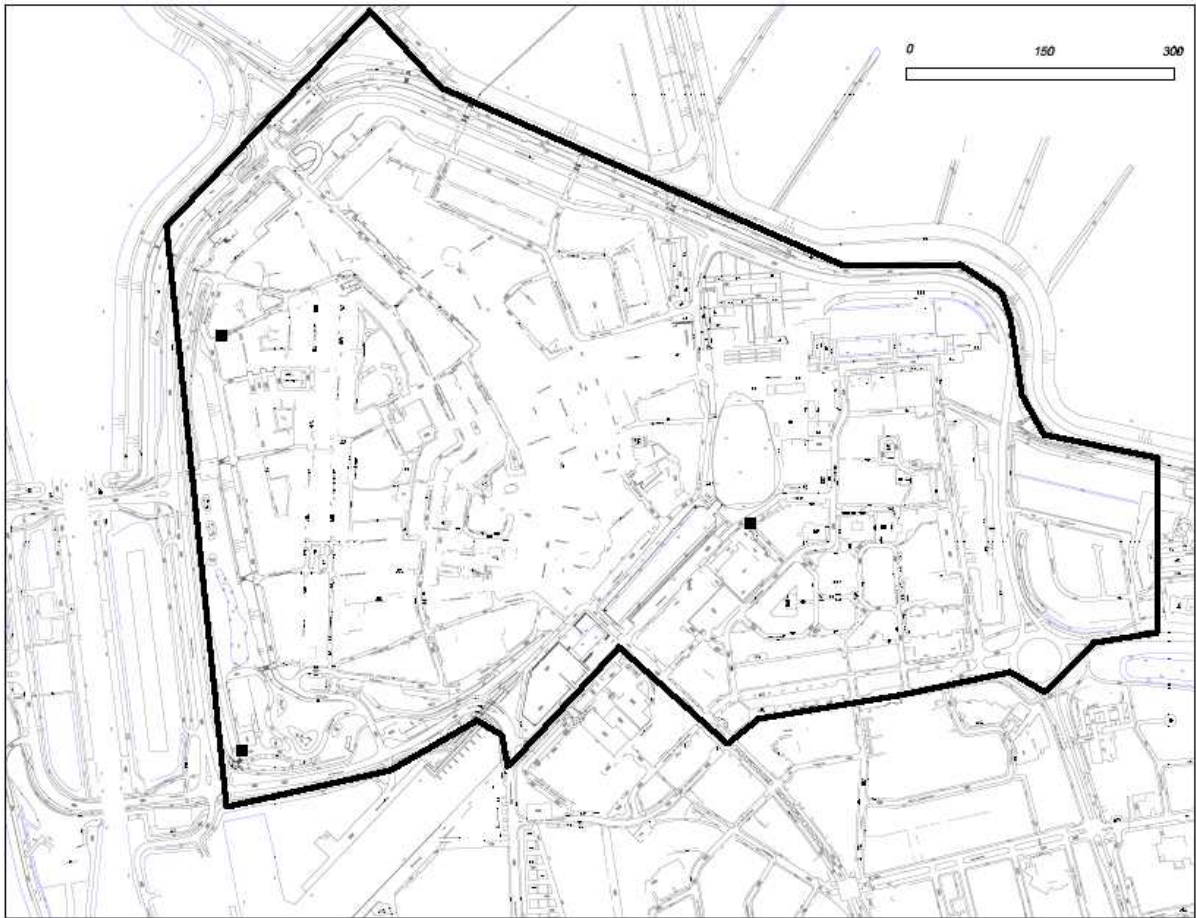
Enige decennia geleden was de Kauw in Zeeuws-Vlaanderen nog een zeldzaamheid als broedvogel. Sindsdien is het aantal sterk toegenomen. De laatste jaren lijkt de populatie gestabiliseerd. De soort broedt vooral in niet gebruikte schoorstenen. Opvallend is dat de vogels vooral geconcentreerd broeden in het westelijk deel van de oude binnenstad.

Zwarte Kraai *Corvus corone*

3 territoria

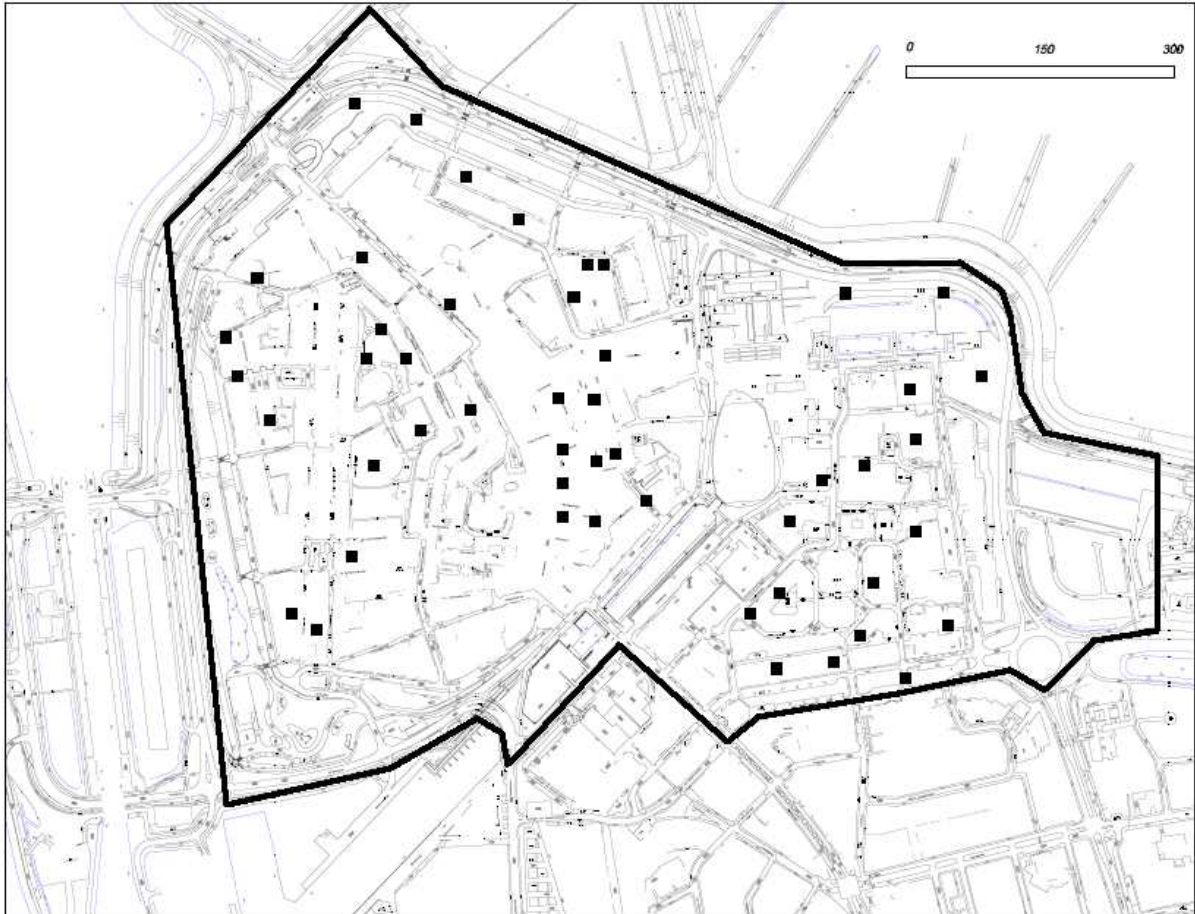
Evenals de Ekster broedt ook de Zwarte Kraai in hoge bomen. In stedelijk gebied komt de soort echter aanzienlijk minder voor.

Spreeuw *Sturnus vulgaris*

49 territoria

De Spreeuw is nog steeds een algemene broedvogel. Toch is het aantal vastgestelde territoria met 50% afgenomen ten opzichte van de vorige inventarisatie in 2007. Het broedbiotoop bestaat vooral uit schoorstenen, gaten in gebouwen, nestkasten en holtes in bomen. In enkele broedgelegenheden voor Gierzwaluwen broedt eerst de Spreeuw. Deze start veel eerder met broeden. Nadat de jonge Spreeuwen zijn uitgevlogen start de Gierzwaluw met broeden. Voedselvluchten worden gemaakt naar parken, naar de zeedijk en de bermen in het sluisencomplex, hier foerageren ze op insecten in het korte gras. De hoge dichtheid in Terneuzen is mede te danken door de aanwezigheid van voedselgebied op korte afstand.

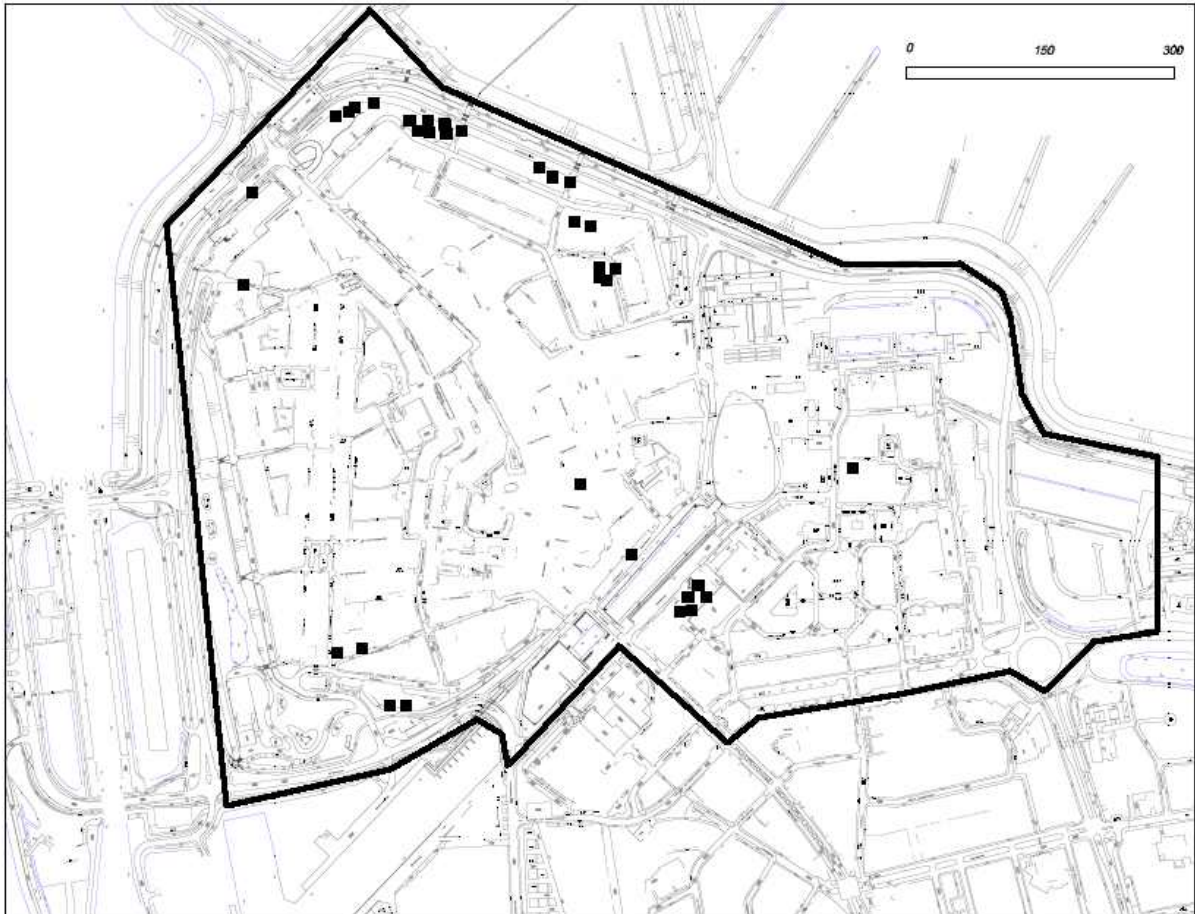

Huismus *Passer domesticus*

34 territoria

De Huismus is in Nederland één van de soorten die de laatste decennia het sterkst in aantal is afgenomen. De oorzaken hiervan zijn onder andere: het verdwijnen van oude bebouwing (in nieuwbouw is vaak minder broedgelegenheid); het isoleren van woningen waardoor broedgelegenheid verdwijnt; het verdwijnen van overhoekjes (voedselgebied).

In het onderzoeksgebied werden 40 territoria vastgesteld. Concentraties lagen bij de woningen ten oosten van het stadhuis, het oude belastingkantoor, de Scheldekade, Nieuwstraat en omgeving en de Walstraat (in dichte klimop broedend). In de nieuwere wijken werd de soort bijna niet aangetroffen.

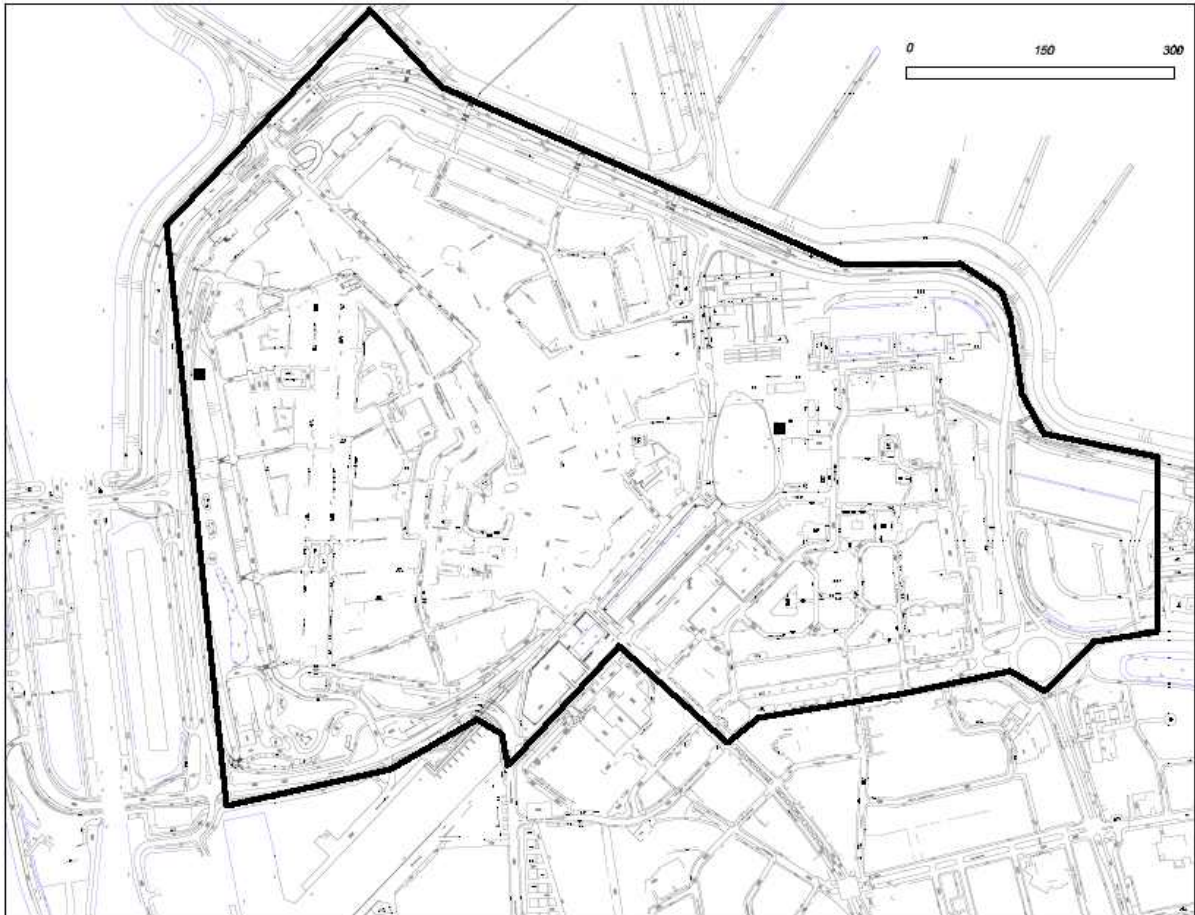

Vink *Fringilla coelebs*

2 territoria

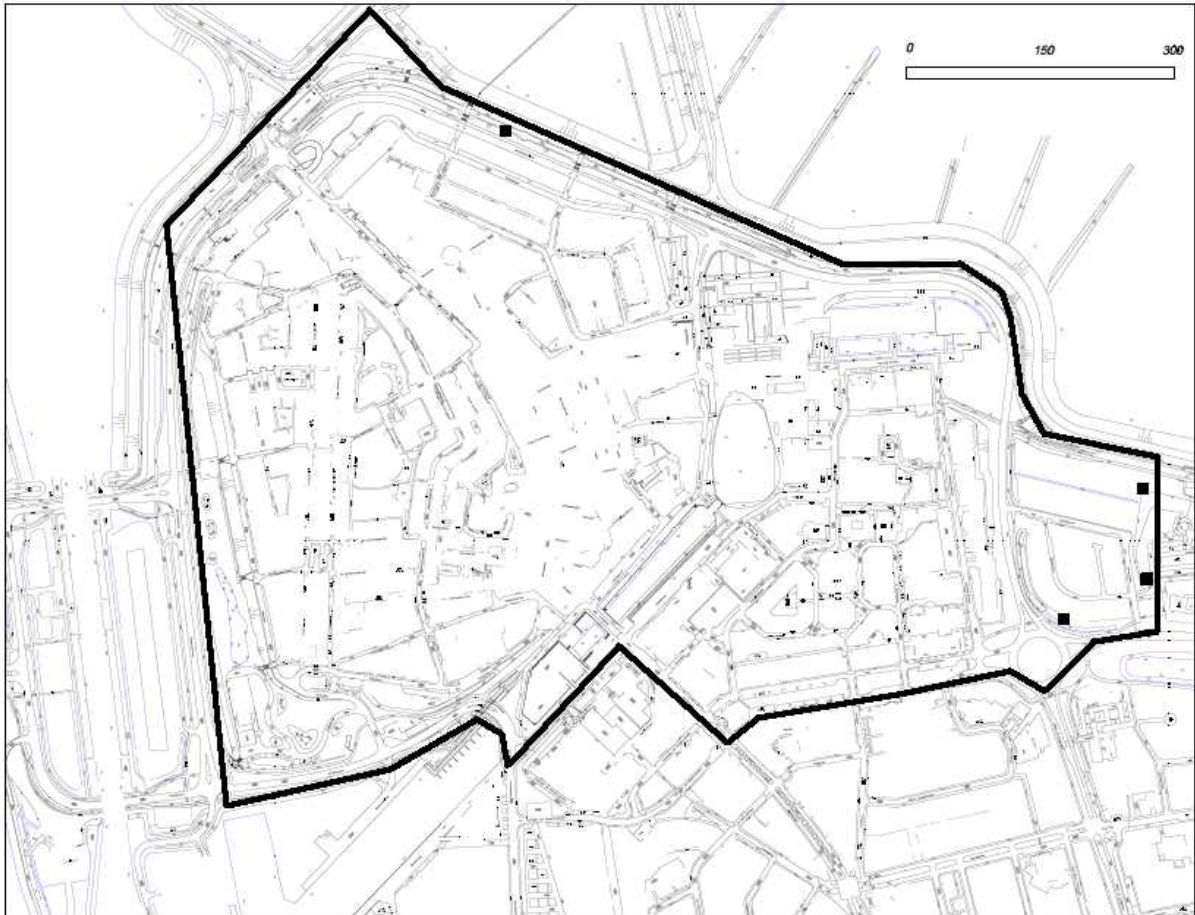
De Vink broedt in grote tuinen, parken en bossen. In het onderzoeksgebied werden 2 territoria vastgesteld.

Groenling *Chloris chloris*

4 territoria

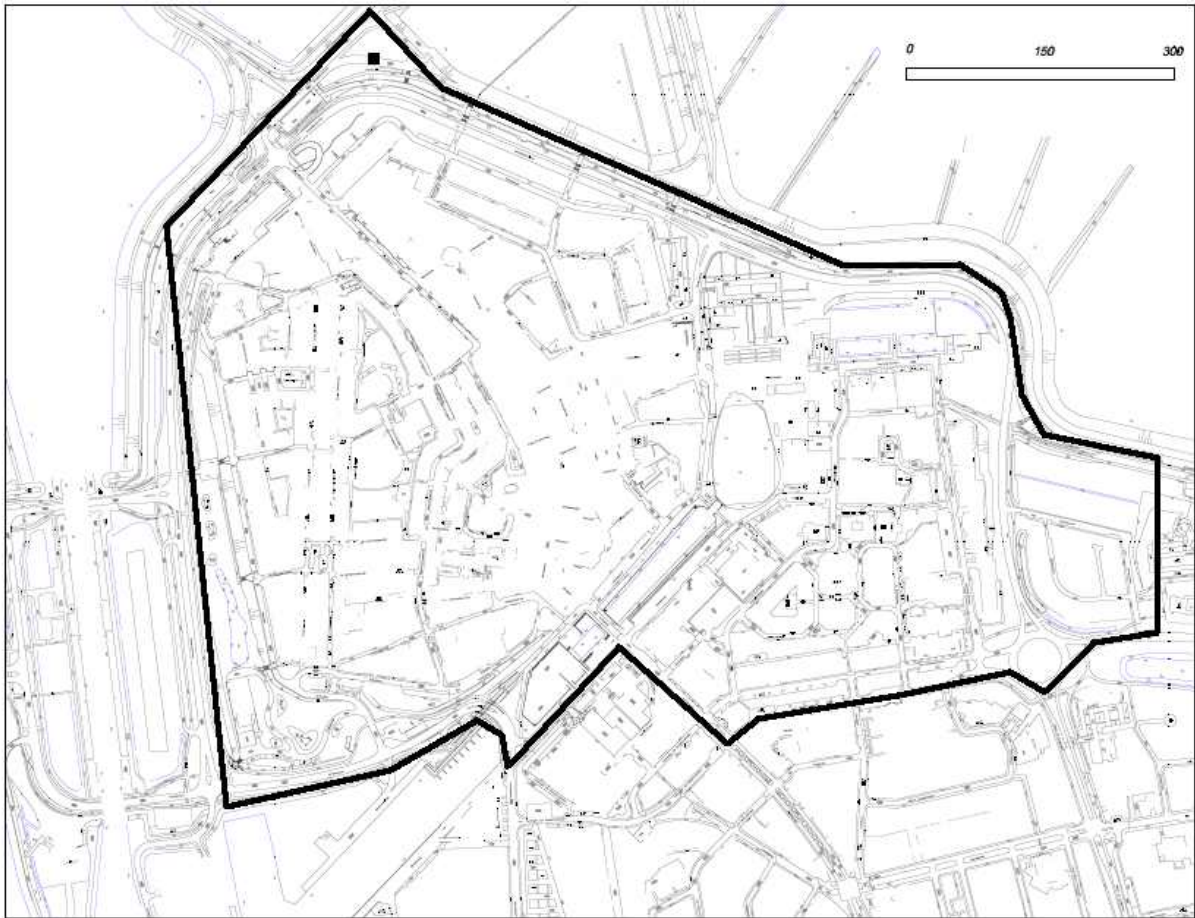
Deze soort broedt in parken en grote tuinen. In het onderzoeksgebied werden 4 territoria vastgesteld.

Putter *Carduelis carduelis*

1 territorium

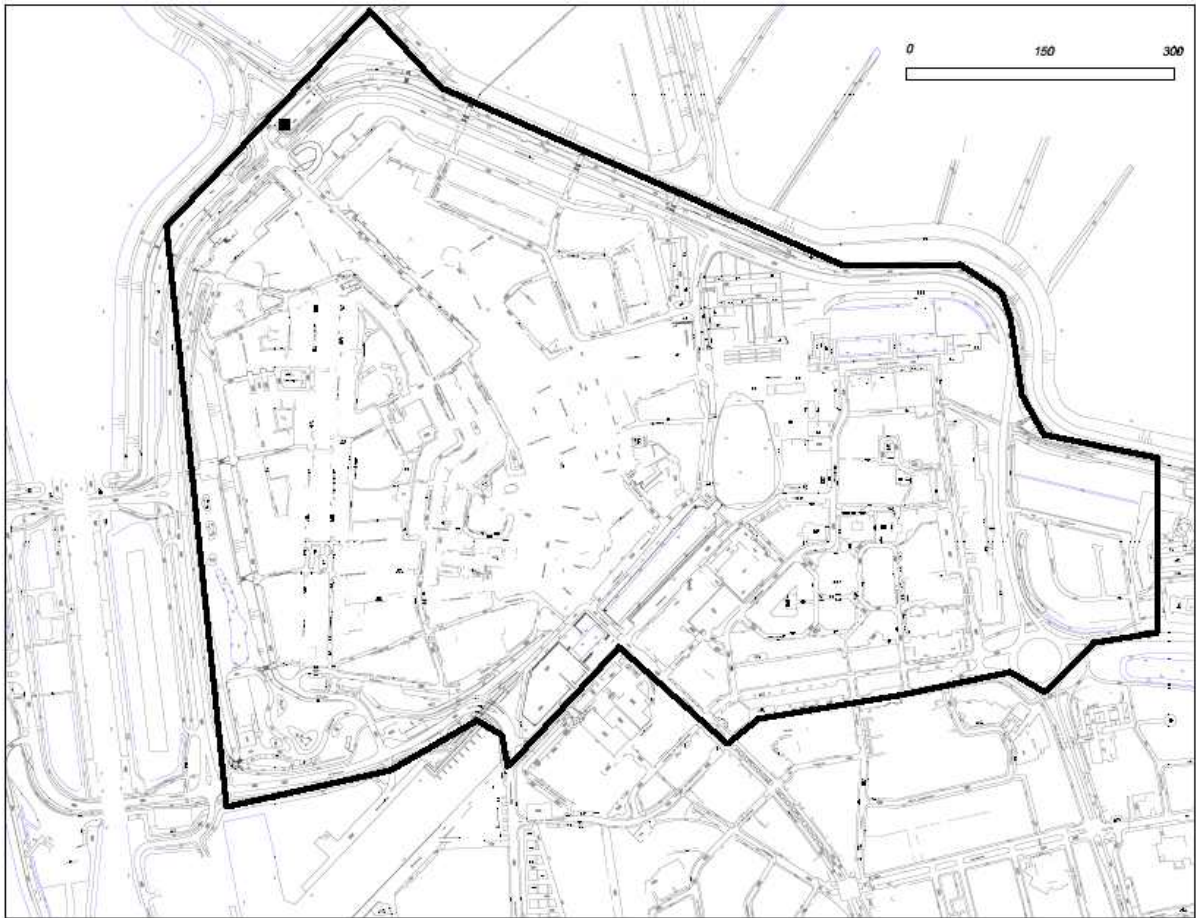
De Putter broedt in tuinen, parken en bossen. In de omgeving dient foerageergebied in de vorm van ruigte of struweel aanwezig te zijn. Foeragerende Putters zijn waargenomen in het extensief gemaaid gras op de zeedijk.

Kneu *Carduelis cannabina* 2 territoria

De Kneu is een kenmerkende soort voor open terreinen met veel ruigte vegetatie en hier en daar struweel. In het nette Nederland worden deze biotopen steeds zeldzamer.

4 Aanbevelingen voor inrichting en beheer

Door in de toekomst bij inrichting en beheer rekening te houden met broedvogels, kan het biotoop verbeterd worden. Deze maatregelen zijn niet alleen gunstig voor vogels en andere natuurwaarden, maar zijn ook gunstig voor een gezondere en prettigere leefomgeving voor de mens.

In het onderzoeksgebied liggen een aantal met asfalt verharde parkeerplaatsen. Hier is voor vogels weinig voedsel te halen. Parkeerplaatsen die voor een deel voorzien zijn van semi-verharding (bijvoorbeeld doorgroeienden) leveren foerageergebied op voor vogels gedurende de periode dat de parkeerplaats extensief of niet gebruikt wordt. Hierbij valt te denken aan Scholekster, Huismus en Spreeuw. Langs de randen van de parkeerplaats kunnen beplantingsstroken aangelegd worden die dekking of broedgebied opleveren.

Bij sloop van bebouwing dient rekening gehouden te worden met het broedseizoen en de aanwezigheid van vleermuizen.

Bij nieuwbouwprojecten kunnen op plaatsen waarop geen hinder veroorzaakt wordt, neststenen ingemetseld worden. Deze maatregel is zeer positief voor Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Huismus, Koolmees, Pimpelmees en vleermuizen. Voor Huiszwaluwen kan een gunstige nestelrand (inclusief muur waaraan nest goed gehecht kan worden) in het ontwerp opgenomen worden. Het ophangen van kunstnesten voor Huiszwaluwen kan ook positief zijn. Let bij hoogbouw met platte daken op dat er rondom de buitenzijde van het dak een opstaande rand aangelegd wordt. Jonge vogels (Scholeksters) vallen dan minder snel naar beneden. Men kan er naar streven om bij ieder nieuwbouwproject een aantal gunstige maatregelen uit te voeren. Dit geldt zeker voor overheidsgebouwen en bedrijfsgebouwen.

Bij bestaande gebouwen kunnen nestkasten aangebracht worden voor wat minder algemene en karakteristieke soorten (Huiswaluw, Huiszwaluw, Zwarte Roodstaart, Witte Kwikstaart en Gierzwaluw). Nestkastprojecten zijn een prima initiatief, maar er zouden bij voorkeur nestkasten verstrekt moeten worden voor soorten die kenmerkend zijn voor steden en dit (landelijk) gezien hard nodig hebben: Huismus, Zwarte roodstaart, Spreeuw, Gierzwaluw, Huiszwaluw.

Aanvullend zouden overheidsgebouwen en bedrijfsgebouwen voorzien kunnen worden van nestkasten en beplantingen. Een goed voorbeeld zouden het bibliotheekgebouw en het stadhuis(plein) kunnen zijn. Hier zijn goede mogelijkheden voor Zwarte Roodstaart, Witte Kwikstaart, Huismus en Huiszwaluw.

Bij herinrichting van wijken en straten kan vaker beplanting aangebracht worden. De voorkeur gaat hierbij uit naar inheemse beplanting. Inheemse beplanting levert meer voedsel op dan uitheemse beplanting. In de in het onderzoeksgebied aanwezige (uitheemse) platanen zijn opvallend weinig foeragerende en broedende vogels waargenomen. Het zijn natuurlijk wel beeldbepalende en daardoor waardevolle bomen.

Bij het aanleggen van wateren, kan een natuurlijker profiel aangelegd worden waarin zich wat oevervegetatie kan ontwikkelen en waar zwaluwen klei kunnen vinden om hun nest te bouwen.

Voor de Huiszwaluw kan in de nestelperiode (april-mei) klei voor nestbouw aangeboden worden. Dit wordt gedaan door een bak met klei te plaatsen op een gebouw, bijvoorbeeld op de Veste flat en de Gamma.

Bij bestaande parkjes en beplanting dient rekening gehouden te worden met beheer. Het laten staan van dood hout en het aanleggen van takkenrillen zijn in de binnenstad niet toepasbaar vanwege de veiligheid. Wel is het mogelijk om wat minder rigoureuus en buiten het broedseizoen te snoeien zodat er altijd wat dichte struiken blijven staan waar broedvogels in kunnen nestelen.

Aan bewoners zou voorlichting verstrekt kunnen worden dat het aanbrenge van verharding in de tuin onder andere een minder gunstig effect heeft op vogels en andere natuurwaarden.

Het aangepaste maaibeheer, waarbij sommige in het oogspringende grasvelden intensief gemaaid worden en andere grasvelden/zeedijken wat extensiever gemaaid en gehooïd worden is positief voor vogels.

Literatuur

Van Dijk A.J. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken) SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Wieland A.P. 2007. Broedvogelinventarisatie Terneuzen 2010. Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut, Terneuzen.

BIJLAGE 1

TERRITORIUMKAARTEN

